

Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta ja isyyslain muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta. Laila kumottaisiin eräistä veri- ja muita periytyviä ominaisuuksia koskevista tutkimuksista annettu laki. Lisäksi isyyslakiin ehdotetaan tehtäviksi tarvittavat seurannaismuutokset.

Tuomioistuimien voisi määrätä oikeusgeneettisen isyystutkimuksen tehtäväksi isyyden vahvistamista tai kumoamista koskevassa asiassa. Lastenvalvoja voisi tilata oikeusgeneettisen isyystutkimuksen kaikkien osapuolten suostumuksella. Tutkimus tehtäisiin yleensä verinäytteestä. Näytteen ottaisi lääkäri tai hänen välittömässä valvonnassaan muu terveydenhuollon ammattihenkilö.

Isyyden vahvistamista koskevassa oikeudenkäynnissä tutkimus määrättäisiin ensisijassa tehtäväksi lapsesta, äidistä ja oikeudenkäynnissä asianosaisena olevasta miehestä. Isyyden kumoamista koskevassa asiassa tutkimus voitaisiin määrätä tehtäväksi muustakin miehestä, jos on aihetta olettaa, että hän on lapsen isä. Jos miehen olinpaikka on tuntematon, voitaisiin määrätä, että tutkimus tehdään hänestä aiemmin otetusta kudospäätteestä tai että tutkimuksessa käytetään häneestä aiemmassa tutkimuksessa saatuja tietoja. Esityksessä ehdotetaan, että tutkimus voitai-

siin määrätä tehtäväksi myös vainajasta.

Jos miehen olinpaikasta ei voida saada tietoa taikka jos mies on kuollut eikä hänen kudosstaan voida ottaa näytettä tai saada tietoja aiemmasta tutkimuksesta, miehen vanhemmat voitaisiin yhdessä velvoittaa tutkimukseen. Näytteen ottaminen miehen muista sukulaisista edellyttäisi aina heidän suostumustaan.

Tuomioistuimen antaman määräyksen tehosteena käytettäisiin uhkasakkoa. Jos on todennäköistä, ettei velvoitettu uhkasakosta huolimatta noudata näytteenottoa koskevaa määräystä tai jos hän on ilman laillista estettä jättänyt noudattamatta sitä, tuomioistuin voisi määrätä, että hänet on tuotava näytteen ottamiseen ja että näyte saadaan ottaa vastoin hänen tahtoaan. Näissä tilanteissa lääkäriellä olisi oikeus saada poliisilta virka-apua.

Ehdotetussa oikeusgeneettistä isyystutkimusta koskevassa laissa on myös säännöksiä tutkimukseen liittyvien kustannusten korvaamisesta. Ne vastaavat pääosin voimassa olevaa lakia.

Ehdotetut lait ovat tarkoitettut tulemaan voimaan noin kolmen kuukauden kuluttua sen jälkeen, kun ne on hyväksytty ja vahvistettu.

SISÄLLYSLUETTELO

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ.....	1
SISÄLLYSLUETTELO.....	2
YLEISPERUSTELUT	4
1. Nykytila	4
1.1. Lainsäädäntö ja käytäntö	4
Isyyden vahvistaminen ja kumoaminen.....	4
Isyyttä koskevan näytön hankkiminen.....	5
Veritutkimuksen suorittamisen edellytykset	5
Määräys veritutkimukseen.....	5
Pakkokeinot	6
Veritutkimuksen tekeminen.....	6
Matka- ja toimeentulokustannusten korvaaminen	6
Näytteen ottamisesta ja tutkimuksen suorittamisesta maksettava korvaus	7
1.2. Eräiden ulkomaiden lainsäädäntö	7
Ruotsi	7
Norja.....	7
Tanska	7
Saksa.....	8
1.3. Nykytilan arviointi	8
Oikeuslääketieteellisten isyystutkimusmenetelmien kehittyminen	8
Perusoikeudet ja ihmisoikeudet.....	9
2. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset	9
Veritutkimuslain korvaaminen uudella säädöksellä.....	10
Näytteen antamiseen velvolliset	10
Vainajan tutkiminen	11
Määräyksen noudattamiseksi asetettava velvoite	12
Isyyslain muutokset.....	12
3. Esityksen vaikutukset.....	12
3.1. Vaikutukset kansalaisten kannalta	12
3.2. Taloudelliset vaikutukset.....	13
4. Asian valmistelu.....	13
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT	14
1. Lakiehdotusten perustelut	14
1.1. Laki oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta	14
1.2. Isyyslaki.....	23
2. Tarkemmat säännökset.....	24
3. Voimaantulo.....	24
4. Sääntämjärjestys.....	24

LAKIEHDOTUKSET	26
oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta	26
isyyslain muuttamisesta	31
LIITE	33
RINNAKKAISTEKSTI	33
isyyslain muuttamisesta	33
LIITE	36
ASETUSLUONNOKSET	36
oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta	36
isyyn määrittämiseksi suoritettavista oikeusgeneettisistä tutkimuksista ja tutkimusten korvauserusteista	38
isyyn vahvistamisesta ja kumoamisesta sekä lapsen elatuksesta annetun asetuksen muuttamisesta	40

YLEISPERUSTELUT

1. Nykytila

1.1. Lainsäädäntö ja käytäntö

Isyyden vahvistaminen ja kumoaminen

Lapsen ja hänen isänsä välisen sukulaissuhteen toteamisesta ja vahvistamisesta sekä isyyden kumoamisesta säädetään isyyslaissa (700/1975). Jos lapsi syntyy avioliiton aikana, isyys todetaan isyyslain 2 §:n mukaan suoraan avioliiton nojalla. Isyys todetaan tällä tavoin myös silloin, kun avioliitto on miehen kuoleman vuoksi purkautunut ennen lapsen syntymää, mutta lapsi on syntynyt sellaiseen aikaan miehen kuoleman jälkeen, että hän on voinut tulla siitetyksi avioliiton aikana. Näyttöä isyydestä ei tällöin tarvita.

Jos lapsi syntyy avioliiton ulkopuolella, isyys on vahvistettava joko miehen tunnustamisella tai isyyskanteella. Isyys on tunnustamisella vahvistettu, kun mies on tunnustanut isyytensä ja maistraatti on hyväksynyt tunnustamisen tarkastettuaan tunnustamisasiakirjat ja lastenvalvojan isyyden selvittämisestä laatiman pöytäkirjan. Tunnustamisen hyväksyminen edellyttää sitä, että tapauksessa ei ole aihetta olettaa, ettei tunnustaja ole lapsen isä.

Jos isyyttä ei ole vahvistettu tunnustamisella, lapsella on oikeus ajaa isyyden vahvistamista koskevaa kannetta. Miehellä on oikeus ajaa isyyskannetta silloin, kun maistraatti ei ole hyväksynyt tunnustamista näytön puutteellisuuden vuoksi. Isyyden vahvistaminen isyyskanteesta edellyttää näyttöä siitä, että mies on ollut sukupuoliyhdynnässä äidin kanssa lapsen siittämisaikana ja että osapuolten lausumat ja kaikki muut seikat huomioon ottaen voidaan pitää todistettuna, että mies on siittänyt lapsen.

Isyyden kumoamisesta säädetään isyyslain 5 luvussa. Aviomiehen isyys voidaan kumota, jos on selvitetty, että äiti on lapsen siittämisaikana ollut sukupuoliyhdynnässä muun kuin aviomiehensä kanssa, ja kaikki seikat huomioon ottaen voidaan pitää todistettuna, että lapsi on silloin siitetty. Aviomiehen isyys voidaan kumota myös, jos lapsen periytyvien ominaisuuksien tai muun seikan nojalla voidaan pitää todistettuna, ettei mies ole lapsen isä. Tunnustettu isyys voidaan kumota vastaavilla perusteilla.

Isyyslain mukaan aviomiehen ja äidin on pantava isyyden kumoamista koskeva kanne vireille viiden vuoden kuluessa lapsen syntymästä. Isyyslain mukaan isyytensä tunnustaneen miehen ja äidin on pantava isyyden kumoamista koskeva kanne vireille viiden vuoden kuluessa siitä, kun isyys on tunnustamisella vahvistettu. Myös 15 vuotta täyttänyt lapsi voi panna vireille isyyden kumoamiskanteen. Kanteen nostamiselle ei tällöin ole säädetty määräaika.

Jos isyys on vahvistettu isyyskanteesta, isyyden kumoaminen ei yleensä ole mahdollista. Isyydestä annettu lainvoimainen tuomio voidaan kuitenkin purkaa oikeudenkäymiskaaren 31 luvun säännösten nojalla. Purkaminen on mahdollista muun muassa, jos voidaan vedota seikkaan tai todisteeseen, jota ei aikaisemmin ole esitetty, ja sen esittäminen todennäköisesti olisi johtanut toiseen lopputulokseen. Tuomiota ei kuitenkaan voida tällä perusteella purkaa, ellei asianosainen saata todennäköiseksi, ettei hän voinut vedota kyseiseen seikkaan tai todisteeseen siinä tuomioistuimessa, joka antoi tuomion, tai hakea siihen muutosta taikka että hän muutoin on pätevistä syistä ollut vetoamatta siihen.

Isyyskanteiden määrä on viime vuosina ollut selvästi pienempi kuin isyyslain säätämi-

sen aikoina 1970-luvulla. Kanteiden suuri määrä 1970-luvulla johtui paljolti siitä, että ennen isyyslain voimaantuloa syntyneet käyttivät hyväkseen isyyslain voimaanpanosta annetun lain (701/1975) 7 §:ssä tarjottua mahdollisuutta isyyskanteen nostamiseen. Käräjäoikeuksissa käsiteltyjen isyyskanteiden määrä oli vuonna 1997 yhteensä 95, vuonna 1998 yhteensä 101, vuonna 1999 yhteensä 95, vuonna 2000 yhteensä 121 ja vuonna 2001 yhteensä 105. Isyyden kumoamista koskevien asioiden määrä on puolestaan jossakin määrin noussut. Niiden lukumäärä käräjäoikeuksissa oli vuonna 1997 yhteensä 67, vuonna 1998 yhteensä 66, vuonna 1999 yhteensä 75, vuonna 2000 yhteensä 76 ja vuonna 2001 yhteensä 80.

Avioliiton ulkopuolella syntyneiden lasten osuus kaikista syntyneistä on jatkuvasti lisääntynyt, mikä johtuu siitä, että niin sanotut avoliitot ovat yleistyneet. Tunnustamisen vahvistamista koskevia asioita tulee sen vuoksi runsaasti. Näiden asioiden lukumäärä oli vuonna 1997 yhteensä 21 375, vuonna 1998 yhteensä 21 060, vuonna 1999 yhteensä 21 601, vuonna 2000 yhteensä 21 888 ja vuonna 2001 yhteensä 21 979.

Isyyttä koskevan näytön hankkiminen

Isyyden vahvistamista ja isyyden kumoamista koskevissa asioissa isyysnäytöllä on keskeinen merkitys. Isyysnäyttö voidaan jakaa näyttöön sukupuoliyhdyntästä ja näyttöön siittämisestä. Näyttö sukupuoliyhdyntästä koskee kysymystä siitä, onko juuri asianomainen mies ollut äidin kanssa sukupuoliyhdyntä aikana, jolloin lapsi on siitetty. Siittämisenäytöllä tarkoitetaan puolestaan näyttöä biologisesta polveutumisesta eli näyttöä siitä, onko mies osapuolten perinnölliset ominaisuudet huomioon ottaen voinut siittää lapsen. Isyysnäyttöön voidaan lukea myös selvitys, joka koskee miehen siitoskykyä lapsen siittämisen ajankohtana.

Näytön arvioimiseksi sukupuoliyhdyntästä tarvitaan tietoa lapsen todennäköisestä siittämisajankohdasta. Isyyslain 11 §:n mukaan lastenvalvojan on hankittava lääketieteellinen asiantuntijalausunto lapsen siittämisajankohdasta, jollei sen hankkimista muihin selvityksiin nähden voida pitää tarpeettomana. Lau-

sunnon antaa sen sairaalan synnytysosaston ylilääkäri, jossa synnytys on tapahtunut, tai tämän osaston erikoislääkäri. Jollei synnytys ole tapahtunut sairaalassa tai jollei synnytyslääkäri muusta syystä voi antaa lausuntoa, sen antaa oikeuslääkäri. Siittämisaikalauseintoja arvioidaan annettavan noin 100 vuodes-

sa. Siittämisenäytön hankkimista koskee laki eräistä veri- ja muita periytyviä ominaisuuksia koskevasta tutkimuksesta (702/1975, jäljempänä veritutkimuslaki). Lain keskeisiä säännöksiä selostetaan lyhyesti seuraavassa.

Veritutkimuksen suorittamisen edellytykset

Veritutkimuslain 1 §:n mukaan tuomioistuimien voi isyyden vahvistamista tai kumoamista koskevassa asiassa asianosaisen vaatimuksesta tai, milloin asian selvittämisen kannalta katsotaan tarpeelliseksi, omasta aloitteestaan määrätä tehtäväksi veri- tai muun periytyviä ominaisuuksia koskevan (oikeusantropologisen) tutkimuksen. Isyyslain 11 §:n mukaan lastenvalvojan tulee ryhtyä toimenpiteisiin veritutkimuksen tekemiseksi lapsesta, äidistä ja miehestä, joka saattaa olla lapsen isä, jos mies pyytää tutkimusta tai jos lastenvalvoja muutoin katsoo tutkimuksen aiheelliseksi. Isyyden selvittämisen yhteydessä veritutkimus voidaan tehdä vain asianosaisten suostumuksella.

Määräys veritutkimukseen

Isyyden vahvistamista koskevassa oikeudenkäynnissä on veritutkimuslain 2 §:n mukaan veri- tai muita periytyviä ominaisuuksia koskeva tutkimus määrättävä tehtäväksi lapsesta, äidistä ja oikeudenkäynnissä asianosaisena olevasta miehestä. Isyyden kumoamista koskevassa asiassa tuomioistuimien voi määrätä tutkimuksen tehtäväksi myös miehestä, joka ei ole asianosaisena, jos oikeudenkäynnissä esille tulleiden seikkojen perusteella on aiheetta olettaa, että mies on lapsen isä.

Ennen kuin tuomioistuimien antaa määräyksen tutkimuksen suorittamisesta, tuomioistuimen on varattava sille tilaisuus tulla asiaa kuulluksi, jota määräys koskee. Tuomioistuimien ei saa määrätä tutkimusta suoritettavaksi henkilöstä, joka osoittaa, että tutkimuksesta

voi aiheutua hänelle terveydellistä haittaa tai vaaraa.

Päätöksestä, jolla käräjäoikeus on määrännyt tutkimuksen tehtäväksi, ei saa erikseen valittaa. Korkeimman oikeuden omaksuman tulkinnan mukaan (KKO 1999:50) määräyksen poistamista voidaan sitä vastoin vaatia tuomiovirhekantelulla.

Pakkokeinot

Tutkimuksen suorittamista koskevan määräyksen tehosteista säädetään veritutkimuslain 3 §:ssä. Sen mukaan tuomioistuimen on velvoitettava sakon uhalla se, jota määräys koskee, todistuksella näyttämään, että hänestä on otettu veritutkimusta varten tarpeelliset verinäytteet tai että muu tehtäväksi määrätty tutkimus on suoritettu. Kun tuomioistuimen määräys koskee alle 15-vuotiasta lasta, velvoite on asetettava sille, jonka huollettavana lapsi on. Todistuksen antaa verinäytteen ottanut lääkäri tai muun tutkimuksen suorittanut asiantuntija.

Velvoitettu, joka ilman laillista estettä on jättänyt noudattamatta tutkimusta koskevaa määräystä, on tuomittava uhkasakkoon. Tuomioistuin voi tällöin uuden sakon uhalla määrätä hänet täyttämään velvollisuutensa. Vaihtoehtoisesti tuomioistuin voi tarvittaessa määrätä hänet tuotavaksi tutkimukseen. Nimenomaista säännöstä ei sitä vastoin ole siitä, voidaanko näyte ottaa, jos tutkittava sitä vastustaa.

Päätökseen, jolla joku on tuomittu uhkasakkoon, saa hakea muutosta valittamalla. Valitus ei estä päätöksen täytäntöönpanoa, ellei päätöksen antanut tuomioistuin harkitse olevan erityistä syytä täytäntöönpanon lykäämiseen tai muutoksenhakutuomioistuin sitä määrää.

Veritutkimuksen tekeminen

Eräistä veri- ja muita periytyviä ominaisuuksia koskevista tutkimuksista annetun asetuksen (674/1976, jäljempänä veritutkimusasetus) mukaan veritutkimus tehdään kansanterveyslaitoksessa tai terveydenhuollon oikeusturvakeskuksen hyväksymässä korkeakoulun laitoksessa taikka muussa terveydenhuollon oikeusturvakeskuksen hyväksymässä laitoksessa. Muu periytyviä ominaisuuksia koskeva tutkimus eli oikeusanthropologinen tutkimus tehdään terveydenhuollon oikeusturvakeskuksen hyväksymässä korkeakoulun laitoksessa tai vaihtoehtoisesti sen tekee terveydenhuollon oikeusturvakeskuksen tähän tehtävään erikseen hyväksymä asiantuntija. Tosiasiassa oikeusanthropologisten tutkimusten tekeminen on kuitenkin lopetettu jo useita vuosia sitten niiden käytyä tarpeettomiksi muiden tutkimusmenetelmien kehittymisen myötä.

Veritutkimusasetuksen mukaan verinäytteet ottaa valtion tai kunnan taikka veritutkimuksen tekevän laitoksen palveluksessa oleva lääkäri taikka muu laillistettu lääkäri. Verinäytteen ottaneen lääkärin on huolehdittava verinäytteen lähettämisestä veritutkimuksen toimittajalle. Ennen verinäytteen ottamista näytteen ottajan on selvitettävä tutkittavan henkilöllisyys. Henkilöllisyys osoitetaan henkilöllisyystodistuksella tai muulla luotettavalla tavalla.

Sosiaali- ja terveysministeriön isyyden määrittämiseksi suoritettavia veritutkimuksia koskevien määräysten (1993:16) mukaan verestä tehtävät tutkimukset ovat nykyisin DNA-tutkimuksia. Niitä suoritetaan vuosittain noin 1 000 isyysasiassa, jolloin tutkittavaksi tulee runsaat 3 000 näytettä. Määräykset antavat mahdollisuuden myös HLA-tyypityksen käyttämiseen eli kudosisimmunologisten tutkimusten tekemiseen, mutta näitä ei enää viime vuosina ole tehty.

Matka- ja toimeentulokustannusten korvaaminen

Verinäytteen ottamiseksi tai tutkimuksen toimittamiseksi tehtävää matkaa varten välttämättömät matka- ja toimeentulokustannukset suoritetaan ennakolta valtion varoista asianosaiselle, joka selvittää, ettei hän vaikeuksista kykene kokonaisuudessaan suorittamaan sanottuja kustannuksia. Kun määräys koskee miestä, joka ei ole asianosaisena, kustannukset on aina suoritettava ennakolta valtion varoista. Määräyksen kustannusten suorittamisesta ennakolta valtion varoista antaa tuomioistuin. Jos ennakkoa saanut ei ole täyttänyt tehtävää, jota varten ennakko on maksettu, tuomioistuimen on määrättävä ennakko

perittäväksi häneltä takaisin.

Näytteen ottamisesta ja tutkimuksen suorittamisesta maksettava korvaus

Kun tehdään veritutkimus, palkkio lääkärille verinäytteen ottamisesta sekä veritutkimuksesta määrätty korvaus maksetaan valtion varoista.

Tuomioistuimen on päätettävä, jäävätkö valtion varoista suoritettujen kustannukset valtion vahingoksi. Tuomioistuin voi velvoittaa asianosaisen korvaamaan valtion varoista suoritettujen kustannukset tai osan niistä, jos oikeudenkäynti ilmeisesti on ollut aiheeton tai jos suoritettulla tutkimuksella ei ole ollut merkitystä asian selvittämisen kannalta ja kustannusten korvaamista voidaan olosuhteisiin katsoen pitää kohtuullisena.

Kun tuomioistuin on määrännyt tutkimuksen tehtäväksi miehestä, joka ei ole asianosaisena oikeudenkäynnissä, hänelle taloudellisesta menetyksestä suoritettavasta korvauksesta on soveltuvin osin voimassa, mitä oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 40 §:ssä on säädetty todistajalle maksettavasta korvauksesta.

Tutkimukseen tuomisesta aiheutuvista kustannuksista, muutoksenhausta kustannuksia koskevaan päätökseen ja säilöön ottamisesta on soveltuvin osin voimassa mitä oikeudenkäymiskaaren 12 luvun (23 ja 24 §:ssä) on säädetty tuomioistuimeen tuomisesta.

Jos lastenvalvoja on toimituttanut veritutkimuksen, tutkimuskustannusten ja verinäytteen ottamiseksi tehtävää matkaa varten välttämättömien matka- ja toimeentulokustannusten suorittamisesta on soveltuvin osin voimassa, mitä veritutkimuslain 4—6 §:ssä säädetään. Määräyksen ennakon maksamisesta antaa tällöin sosiaalilautakunta.

1.2. Eräiden ulkomaiden lainsäädäntö

Ruotsi

Voimassa olevan lain mukaan verikoe voidaan ottaa äidistä, lapsesta ja siitä miehestä, joka voi olla lapsen isä (Lag 1958:642 om blodundersökning m.m. vid utredning av faderskap 1 §). Verikoe on kuitenkin oikeus-

käytännössä saatettu ottaa myös kuolleen miehen vanhemmilta näiden suostumuksella (HD 1988:86).

Äiti, lapsi ja mies, joka voi olla lapsen isä, velvoitetaan uhkasakolla antamaan näyte. Jos velvoitettu ei uhkasakosta huolimatta mene näytteenottoon, tuomioistuin voi määrätä uuden uhkasakon tai että velvoitettu on poliisin toimesta tuotava näytteenottoon. Alle 18-vuotias lapsi voidaan vain erityisestä syystä määrätä tuotavaksi näytteenottoon.

Norja

Norjan voimassa olevan lain (Barnelova 1981—04—08—7) mukaan verikokeeseen voidaan velvoittaa äiti, lapsi ja asianosaisena oleva mies. Jos on aihetta epäillä, että mies, joka ei ole asianosainen, on ollut sukupuoliyhdyntässä äidin kanssa lapsen siittämisen ajankohtana, voidaan hänetkin velvoittaa verikokeeseen sen jälkeen, kun häntä on kuultu. Miehen sukulaisista voidaan ottaa verinäyte isyyden selvittämiseksi heidän suostumuksellaan.

Jos mies, joka voi olla lapsen isä, on kuollut tai muusta syystä tavoittamattomissa, tuomioistuin voi käyttää näyttönä isäehdokkaasta aiemmin otettua biologista materiaalia tai näytettä.

Tuomioistuin voi asettaa uhkasakon näytteen ottamisen varmistamiseksi. Uhkasakon asemesta voidaan myös määrätä, että asianomainen viedään poliisin toimesta lääkärin luo verinäytteen antamista varten.

Tanska

Tanskan lapsilain (Børnelov 2001—06—07 nr. 460) mukaan oikeusgeneettiset tutkimukset isyyden selvittämiseksi tehdään äidistä, lapsesta ja niistä miehistä, jotka ovat asiaan osallisia. Heidän tulee osallistua tutkimuksiin, jos niillä voi olla asiassa merkitystä.

Tutkimuksen toimittamisen varmistamiseksi Tanskan oikeudenkäymislain (retsplejeloven 2001—09—14 nr. 809) mukaan voidaan soveltaa normaaleja todistajiin käytettäviä pakkokeinoja. Lapsen, äidin ja isäehdokkaan saamiseksi tutkimukseen voidaan käyttää uhkasakkoa. Itse verinäytteen antamiseen ei sitä vastoin voida ketään pakottaa.

Tuomioistuin voi määrätä tutkimukseen myös muun kuin asiaan osallisen, jos tutkimuksella voidaan katsoa olevan painavaa merkitystä asian ratkaisemiselle. Pakkokeinoja tutkittavan saamiseksi tutkimukseen ei tällöin kuitenkaan voida käyttää. Tutkittavina ovat tällöin miehen lähisukulaiset (vanhemmat, sisarukset, lapset).

Saksa

Saksan voimassa olevan lain mukaan on lapsen alkuperän selvittämiseksi jokainen henkilö velvollinen tutkimuksiin, jos tutkimus nykyisen tiedon mukaan voi selvittää asiaa (Zivilprozessordnung 372 a §). Lainkohdassa puhutaan tutkimuksesta yleisesti, mutta viitataan erityisesti veritutkimuksiin. Lainkohtaa voitaneen käyttää myös DNA-tutkimuksiin. Edellytyksenä on, että tutkimus voidaan toteuttaa siten, ettei se ole kohtuutonta ottaen huomioon tutkimuksen tapa, seuraukset tutkittavalle ja tutkittavan lähisukulaisille ja ettei tutkittavan terveydelle aiheudu tutkimuksesta haittaa.

Pakkokeinojen käyttäminen on mahdollista, jos tutkittava toistuvasti kieltäytyy tutkimuksesta. Tällöin hänet voidaan määrätä tuotavaksi näytteen ottoon.

1.3. Nykytilan arviointi

Oikeuslääketieteellisten isyystutkimusmenetelmien kehittyminen

Veritutkimuslain säätämisen aikaan siirtämistä koskevan näytön hankkiminen tapahtui yksigeenisiin ominaisuuksiin perustuvien veri- ja seerumiryhmätutkimusten avulla. Tutkimusten sisältö muuttui tuolloin tiheästi, kun uusia järjestelmiä otettiin menetelmien kehittyessä käyttöön. Isyyslain tullessa voimaan tutkimukset, jotka koskivat veri-, seerumi- ja punasoluentisyymiryhmiä, ryhmiteltiin suppeampaan ja laajempaan. Suppeamassa tutkimuksessa tutkittiin yhdeksän järjestelmää, ja sen poissuljentateho oli noin 80 %. Laajemmassa tutkimuksessa otettiin mukaan viisi lisäjärjestelmää, jolloin poissuljentateho kohosi noin 92 %:iin. Samoihin aikoihin otettiin käyttöön myös HLA-tyypitys, jonka poissuljentateho oli aluksi noin 80 %,

mutta nousi vähitellen 90 %:iin. Tapauksissa, joissa ei saatu poissuljentaa, oli lisäksi mahdollista saada tilastollista näyttöä tutkitun miehen isyyden puolesta tai sitä vastaan.

Nykyisin isyystutkimukset perustuvat DNA-tutkimuksiin. DNA-tutkimus voidaan periaatteessa tehdä kaikista tumallisista soluista. Tutkimus tehdään kuitenkin yleensä verinäytteestä, koska veren valkosoluista voidaan yksinkertaisella menetelmällä eristää näyte DNA-tutkimusta varten. Siinä käytetään sellaisia DNA-alueita, jotka eivät kerro mitään tutkitun henkilön ominaisuuksista tai sairauksista. DNA voidaan eristää helposti ja useimmiten riittävässä määrin myös posken limakalvolta otetusta sivelynäytteestä. Menettelyn yksinkertaisuus on tärkeää sen vuoksi, että näytemäärät esimerkiksi isyystutkimuksissa ovat sangen suuria.

DNA-tutkimusten poissuljentateho on huomattavan korkea. Isyystutkimus tehdään nykyisin käyttäen yleensä yhdeksää tai kymmentä toisiinsa liittymätöntä DNA-aluetta, joiden yhteinen poissuljentateho on yli 99,9 %. Erityistapauksia varten on varalla joukko lisäjärjestelmiä, joilla tutkimusta voidaan tarvittaessa jatkaa. Mies, joka ei ole lapsen isä, saa siten käytännöllisesti katsoen aina poissuljennan.

Suurin osa y-kromosomista periytyy harvinaisia mutaatioita lukuun ottamatta sellaisenaan isältä pojalle. Sen vuoksi y-kromosomimarkkereita voidaan käyttää miespuolisten henkilöiden sukulaissuhteiden selvittämiseen oikeusgeneettisessä isyystutkimuksessa.

DNA-tutkimusten käyttöön ottaminen on johtanut siihen, että isyys voidaan eräissä tapauksissa selvittää niissäkin tapauksissa, joissa se ei ole aiemmin ollut mahdollista. Esimerkiksi vainajasta voidaan useimmissa tapauksissa saada DNA-tutkimukseen soveltuva kudoksenäyte. Sairaaloissa on useissa tapauksissa kudoksenäytteitä henkilöistä, jotka ovat olleet siellä hoidettavina tai joille on tehty ruumiinavaus. Tämä synnyttää tarpeen säätää niistä tilanteista, joissa näyte voidaan ottaa tai tutkia.

Jos miehen kudosta ei ole saatavissa, miehen lähisukulaisten näytteitä analysoimalla voidaan saada näyttöä kuolleen miehen isyydestä. Tilanne on paras silloin, jos saatavissa on näyte miehen molemmista vanhemmista.

Tällöin tulos on useimmiten vakuuttava.

Nykyistä veritutkimuslakia on tulkittu siten, että miehen lähisukulaisia ei voida velvoittaa veritutkimukseen. Tutkimuksella saatava tieto voi kuitenkin lapsen kannalta olla tärkeää isyyden vahvistamiseksi. Lähisukulaisten tutkiminen antaa toisaalta tietoa myös tutkittujen henkilöiden välisistä sukulaisuussuhteista. Saattaa esimerkiksi paljastua, että sisarusket eivät olekaan täyssisaruksia. Lainsäädännössä olisi sen vuoksi ratkaistava kysymys siitä, millä edellytyksillä tiedon saaminen biologisesta polveutumuksesta on katsottava niin tärkeäksi, että miehen lähisukulaiset voidaan velvoittaa tutkimukseen.

Nykyinen laki edellyttää kaikissa tapauksissa sitä, että näyte määrätään otettavaksi äidistä, lapsesta ja miehestä. Tämä lähtökohta ehdotetaan säilytettäväksi uudessa laissa, vaikka DNA-tutkimusten käyttöönoton myötä näytteen saaminen äidistä ei yleensä enää ole välttämätöntä riittävän isyysnäytön saamiseksi. Tutkimalla äidistä otettua näytettä voidaan kuitenkin varmistua siitä, että tutkittu lapsi on tutkittavan äidin biologinen lapsi. Tieto on tärkeä, kun halutaan selvittää, onko lapsi saanut alkunsa äidin sukupuolisesta kanssakäymisestä tietyn miehen kanssa. Lakia on kuitenkin aihetta joustavoittaa siten, että silloin, kun äidin näyte on vaikeasti saatavissa, oikeusgeneettinen tutkimus voidaan määrätä tehtäväksi ensin ainoastaan miehestä ja lapsesta otetusta näytteestä. Vasta jos tämä ei tuota tulosta, tulisi harkittavaksi esimerkiksi kansainvälisen oikeusavun pyytäminen näytteen saamiseksi äidistä tai äidin lähisukulaisen tutkiminen.

Perusoikeudet ja ihmisoikeudet

Veri- tai muun kudoksenäytteen ottaminen henkilöstä vastoin hänen tahtoaan merkitsee puuttumista hänen henkilökohtaiseen koskemattomuuteensa, joka on turvattu perustuslain 7 §:ssä. Henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ei perustuslain 7 §:n 2 momentin mukaan saa puuttua mielivaltaisesti eikä ilman laissa säädettyä perustetta. Perusoikeuden kaventaminen vaatii laissa säädetyn hyväksyttävän perusteen lisäksi, että perusoikeuksien niin sanotut yleiset rajoitusperusteet ovat olemassa. Näiden mukaan perusoikeuk-

sien rajoitusten tulee muun muassa olla riittävän tarkkarajaisia ja painavan yhteiskunnallisen tarpeen vaatimia. Niiden tulee muun muassa olla välttämättömiä rajoituksen tavoitteen kannalta eikä rajoitusta tule ulottaa laajemmalle kuin tavoitteen saavuttaminen edellyttää. Rajoitus ei myöskään saa mennä pitemmälle kuin on perusteltua ottaen huomioon rajoitusta puoltavien näkökohtien painavuus suhteessa rajoitettavaan oikeushyvään. Perusoikeutta rajoitettaessa on lisäksi huolehdittava riittävästä oikeusturvajärjestelystä.

Nykyistä sääntelyä arvioitaessa on otettava huomioon myös lapsen oikeudet. Perustuslain 6 §:n mukaan lapsia on kohdeltava tasarvoisesti yksilöinä. Tähän sisältyy muun muassa lasten keskinäisen yhdenvertaisen kohtelun vaatimus. Lapsen oikeuksien sopimuksen 7 artiklan mukaan lapsella on, jos mahdollista, oikeus tietää vanhempansa. Artikla ei ole sillä tavoin tarkkarajainen, että voitaisiin täsmällisesti sanoa, mihin toimenpiteisiin se velvoittaa sopimusvaltioita. Sääntely, joka mahdollistaa näytön hankkimisen isyyden vahvistamiseksi, edistää joka tapauksessa artiklan taustalla olevia tavoitteita.

Nykyinen laki antaa mahdollisuuden pelkäänsä äidin, lapsen ja isäksi oletetun miehen tutkimiseen. Oikeusgeneettisten isyys-tutkimusten kehittyminen on johtanut siihen, että isyydestä on saatavilla näyttöä silloinkin, kun kaikkia edellä mainittuja ei saada tutkimukseen. Lapsen oikeudet puoltavat sitä, että näitä mahdollisuuksia voidaan käyttää nykyistä suuremmassa määrin hyväksi silloin, kun se tapahtuu puuttumatta kenenkään henkilökohtaiseen koskemattomuuteen enemmälti kuin voidaan pitää hyväksyttävänä.

2. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

Esityksen tavoitteena on uudistaa veritutkimuslakia siten, että laissa otetaan huomioon oikeuslääketieteellisten isyystutkimusmenetelmien kehittyminen. Tavoitteena on lainsäädäntö, jolla turvataan periytymistä koskevan näytön saaminen isyyden vahvistamista ja kumoamista koskevilla asioilla. Näytön saamiseksi tuomioistuin voisi velvoittaa laissa mainitut henkilöt antamaan

näytteen oikeusgeneettisen isyystutkimuksen tekemiseksi. Tavoitteena on toisaalta huolehtia siitä, ettei kenenkään henkilökohtaiseen koskemattomuuteen tässä yhteydessä puututa enempää kuin näytön saamiseksi on välttämätöntä ja perusteltua muun muassa perustuslain perusoikeussäännökset huomioon ottaen.

Veritutkimuslain korvaaminen uudella säädöksellä

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta. Oikeusgeneettisellä isyystutkimuksella tarkoitetaan isyyskysymyksen selvittämiseksi toimitettavaa ihmisen geenien, muun periytyvän DNA:n tai geenituotteiden tutkimista. Ehdotettua lakia voitaisiin soveltuvin osin soveltaa myös niissä harvinaisissa tapauksissa, joissa kysymys äitiydestä on epäselvä ja asiasta on pantu vireille vahvistuskanne.

Veritutkimuslaki ehdotetaan kumottavaksi.

Näytteen antamiseen velvolliset

Kuten veritutkimuslain myös ehdotetun lain mukaan tutkimus määrättäisiin ensisijaisesti tehtäväksi lapsesta, äidistä ja oikeudenkäynnissä asianosaisena olevasta miehestä. Isyyden kumoamista koskevassa asiassa tutkimus voitaisiin nykyiseen tapaan määrätä tehtäväksi myös miehestä, joka ei ole asianosainen, jos oikeudenkäynnissä esille tulleen seikkojen perusteella on aihetta olettaa, että mies on lapsen isä. Tutkimukseen määrätty olisi velvollinen antamaan näytteen, yleensä verinäytteen, tutkimuksen tekemiseksi.

Nykyiset tutkimusmenetelmät antavat useassa tapauksessa mahdollisuuden isyyttä koskevan selvityksen saamiseen myös siten, että miehen tai äidin asemesta tutkitaan hänen lähisukulaisiaan. Koska tällöin on kysymys henkilöistä, jotka eivät äidin, lapsen ja miehen tavoin ole osallisia asiassa, syntyy kysymys siitä, onko sukulaispiirin velvoittaminen näytteen antamiseen perusteltua ja keitä sukulaisista velvoite voisi koskea.

Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 20 §:n mukaan asianosaisen tietyt lähiomaiset, muun muassa suoraan etenevässä ja takene-

vassa polvessa olevat sukulaiset, voivat kieltäytyä todistamasta asiassa. Tähän nähden saattaisi vaikuttaa johdonmukaiselta, ettei kieltäytymiseen oikeutettua sukulaista myöskään velvoitettaisi antamaan näytettä, jonka tutkiminen todennäköisesti muodostaa ratkaisevan todisteen asiassa. Eräissä muissa maissa velvollisuus näytteen antamiseen onkin rajoitettu asianosaisiin.

Todistaminen tuomioistuimessa ja näytteen antaminen eivät kuitenkaan ole täysin toisinsa rinnastettavia tapahtumia. Näytteen antamisen yhteydessä asianomainen ei joudu yhtä vaikeaan ja ristiriitaiseen tilanteeseen kuin hän joutuisi, jos hän olisi valan nojalla velvollinen kertomaan tapahtumista, jotka hän haluaisi lähisukulaisistaan suojatakseen salata.

Miehen lähisukulaisilla voi luonnollisesti olla syitä toivoa, ettei isyyttä vahvistettaisi. Miehen vanhemmat tai miehen lapset saattavat pitää epätoivottavana esimerkiksi sitä, että lakiosaan oikeutettujen perillisten määrä isyyden vahvistamisen vuoksi lisääntyy. He saattavat myös kokea kiusalliseksi sen, että joutuvat osallistumaan poikansa tai isänsä tekojen selvittelyyn. Miehen äidin kannalta miehen vanhempiin kohdistuva tutkimus voi olla kiusallinen, jos hän tietää, ettei miehen isä ole tämän biologinen isä. Tutkimus ei paljasta tätä asiaa muille, mutta asian salaaminen johtaa siihen, että mies, jonka isyydestä on kysymys, saa todennäköisesti virheellisen poissuljennan. Vaikka miehen äiti salaisi asian, lapsen äiti voi ollessaan varma siitä, että lapsi on saanut alkunsa hänen ja miehen välisestä sukupuolisesta kanssakäymisestä, ymmärtää, että miehen lääketieteellinen poissuljenta isänä voi johtua siitä, ettei mies itse ole oikeudellisen isänsä biologinen jälkeläinen.

Toisaalta selvyiden saaminen isyydestä voi lapsen kannalta olla hyvin tärkeää. Näytteen ottamisen yhteydessä tapahtuva puuttuminen ihmisen henkilökohtaiseen koskemattomuuteen on sitä vastoin sangen lievää. Jos asianomainen velvoitetaan näytteen ottamiseen, se tarkoittaa käytännössä vain sitä, että hänen tulee käydä terveystarkastuksessa, jossa hänestä otetaan veri- tai limakalvonäyte. Toimintapide on nopea sekä käytännöllisesti katsoen kivuton ja riskitön. Etujen vertailu puoltaa siten ratkaisua, että näyte voitaisiin yleensä ottaa miehen tai äidin lähisukulaisista silloin,

kun sen ottaminen on välttämätöntä selvityksen saamiseksi asiassa.

Miehen lähisukulaisen tutkiminen voi kuitenkin joissakin tapauksissa antaa tietoa myös tutkittujen henkilöiden keskinäisistä biologisista sukulaisuussuhteista. Tutkimuksessa voi käydä esimerkiksi ilmi, että kuolleen miehen sisarukset eivät olekaan keskenään sisaruksia tai että miehen aikaisemmat lapset eivät olekaan keskenään sisaruksia tai että miehen aikaisemmat lapset eivät olekaan hänen lapsiaan. Tämä tieto saattaisi olla osapuolille yllättävä ja järkyttävä, vaikka se ei itsessään vaikuta asianomaisten välisiin oikeudellisiin sukulaisuussuhteisiin. Etujen vertailu ei tue miehen lähisukulaisten velvoittamista tutkimukseen vastoin tahtoaan silloin, kun tutkimukseen sisältyy tämä mahdollisuus. Lapsen tarvetta isyyden vahvistamiseen ei voitane pitää tärkeämpänä kuin miehen sukulaisten tarvetta saada suojaa vakiintuneelle käsitykselleen omista sukulaisuussuhteistaan.

Pelkästään kuolleen miehen vanhempien tutkiminen ei sisällä edellä mainittua riskiä, sillä tutkimuksen osoittaessa poissuljentaa tuloksen perusteella ei annetusta lausunnosta voida koskaan päätellä, onko poissuljenta olemassa kuolleen miehen ja lapsen vaiko kuolleen miehen ja hänen isänsä välillä. Tällaista riskiä ei myöskään liity äidin vanhempien tutkimiseen niissä harvinaisissa tapauksissa, joissa äiti on kuollut eikä miehen ja lapsen tutkiminen yksin tuo asiaan selvyyttä. Sen vuoksi ehdotetaan, että miehen ja äidin sukulaisista vain isä ja äiti yhdessä voitaisiin suostumuksetaan velvoittaa tutkimukseen. Tällainen velvoite voitaisiin asettaa, jos lapsen isäksi oletettu mies tai lapsen äiti on kuollut tai kadonnut eikä tutkimukseen ole saatavissa kudosnäytettä vainajasta, vainajasta aiemmin otettua kudosnäytettä tai tietoja aiemmin toisessa yhteydessä suoritetusta tutkimuksesta.

Muissa kuin edellä mainituissa tapauksissa tutkimus voitaisiin määrätä tehtäväksi miehen tai äidin sukulaisesta ainoastaan tämän suostumuksella. Ennen kuin tuomioistuim määrää tällaisen tutkimuksen tehtäväksi, sen olisi hankittava asiantuntijan lausunto tutkimuksen tuottamasta hyödystä ja siitä, voiko tutkimuksessa tulla esiin tutkittavan omaa tai

hänen lapsensa syntyperää koskevia seikkoja. Suostumusta tutkimukseen voitaisiin tiedustella vasta sen jälkeen, kun asianomaiselle on annettu tieto siitä, voiko edellä mainittuja seikkoja tulla esiin.

Estettä ei luonnollisesti ole sille, että asianosainen esittää oikeudenkäynnissä periytyviä ominaisuuksia koskevaa näyttöä, joka on hankittu omatoimisesti ilman, että tuomioistuim on määrännyt tutkimuksen tehtäväksi. Valtio osallistuisi tutkimuksesta aiheutuvien kustannusten sekä matkakustannusten suorittamiseen kuitenkin ainoastaan silloin, kun tuomioistuim on määrännyt tutkimuksen tehtäväksi tai tutkimus tehdään isyyslain 11 §:n mukaisesti lastenvalvojan tilauksesta.

Vainajan tutkiminen

DNA-tutkimuksia käytettäessä isyyskysymyksen ratkaisemiseksi tarvittava näyte voidaan ottaa myös vainajasta. Tarve tähän syntyy tavallisimmin siten, että otaksuttu isä kuolee ennen lapsen syntymää tai lapsen ollessa niin pieni, ettei isyyden selvittämistä ole ehditty toimittaa. Toisaalta esiintyy tapauksia, joissa isyys olisi voitu selvittää kaikkien osapuolten eläessä, mutta kiinnostus asiaan viriää vasta, kun äiti tai mies on kuollut.

Riippuu tilanteesta, millaisia mahdollisuuksia vainajaa koskevan oikeusgeneettisen isyystutkimuksen suorittamiseksi on tarjolla. Jos vainajaa ei ole haudattu eikä tuhattu, yleensä luotettavin ja yksinkertaisin keino on näytteen ottaminen vainajasta. Vainaja voidaan useimmiten täysin luotettavasti tunnistaa, mikä antaa varmuuden siitä, että näyte koskee oikeaa henkilöä. Esityksessä ehdotetaan sen vuoksi, että tämä olisi ensisijainen keino silloin, kun vainajaa on tarpeen tutkia eikä häntä ole haudattu tai tuhattu.

Jos vainaja on haudattu tai tuhattu tai hänen ruumiinsa on esimerkiksi onnettomuudessa tuhoutunut siten, ettei häntä luotettavasti voida tunnistaa, tutkimus voitaisiin määrätä tehtäväksi hänestä aiemmin otetusta kudosnäytteestä. Tähän menettelytapaan liittyy jonkinasteinen, yleensä kuitenkin vähäinen riski siitä, että näyte ei olekaan henkilöstä, jota oikeusgeneettinen isyystutkimus koskee. Tuomioistuim voi ottaa tämän seikan huomioon harkitessaan tutkimuslausunnon

luotettavuutta todisteena.

Jos vainajasta on aiemmin toisessa yhteydessä tehty oikeusgeneettinen isyystutkimus, tämän tutkimuksen tuloksia voidaan hyödyntää, kun tutkitaan, onko vainaja tutkittavana olevan lapsen isä.

Jos kudosnäytettä tai aiemmin tehdyn tutkimuksen tuloksia ei ole saatavilla ja vainaja on tuhkattu, mahdollisuudet tutkia hänen perimäänsä ovat kadonneet. Isyysnäytön saaminen riippuu tällöin siitä, voidaanko vainajan sukulaisia saada tutkimukseen.

Haudatusta vainajasta on mahdollista ottaa näyte oikeusgeneettistä isyystutkimusta varten. Vainajasta voidaan saada tutkimukseen kelpaavaa kudosta useita vuosia ja toisinaan vuosikymmeniäkin kuoleman jälkeen. Esitystä valmistellut työryhmä ehdotti, että myös haudatusta vainajasta olisi voitu ottaa näyte. Saatujen lausuntojen perusteella jatkovalmistelussa päätettiin kuitenkin hautarauhan kunioittamiseksi luopua tästä ehdotuksesta.

Johdonmukaisuuden vuoksi ehdotetaan, että jos miehen isän tai äidin olinpaikasta ei voida saada tietoa tai jos miehen isä tai äiti on kuollut, mutta häntä ei ole haudattu tai tuhkattu, tuomioistuim voi määrätä tutkimuksen tehtäväksi samoin edellytyksin kuin vastaava tutkimus voitaisiin määrätä tehtäväksi miehestä.

Määräyksen noudattamiseksi asetettava velvoite

Kun tutkimus määrätään tehtäväksi elossa olevasta henkilöstä, määräyksen tehosteena ehdotetaan nykyiseen tapaan käytettäväksi sakon uhkaa. Tuomioistuim voi velvoittaa sen, jota määräys koskee, määrääjässä osoittamaan todistuksella, että hänestä on otettu tutkimusta varten tarvittava näyte. Kun määräys koskee alle 15-vuotiasta lasta, määräys asetettaisiin hänen lailliselle edustajalleen.

Jos velvoitettu on ilman laillista estettä jättänyt noudattamatta näytteen ottamista koskevan määräyksen, tuomioistuim voi tuomita hänet uhkasakkoon. Jos näytteen ottaminen on yhä tarpeen asian selvittämiseksi, tuomioistuim voi asettaa velvoitteen laiminlyöneelle uuden korkeamman uhkasakon.

Jos on todennäköistä, ettei velvoitettu uhkasakosta huolimatta noudattaisi näytteen ot-

tamista koskevaa määräystä tai jos velvoitettu on ilman laillista estettä jättänyt noudattamatta näytteen ottamista koskevan määräyksen, tuomioistuim voi määrätä, että hänet on tuotava näytteen ottamiseen ja että näyte saadaan ottaa vastoin hänen tahtoaan. Näissä tilanteissa lääkäriellä olisi oikeus saada poliisilta virka-apua.

Isyyslain muutokset

Isyyden kumoamista koskeva kanne on isyyslain 35 §:n 2 momentin mukaan pantava vireille viiden vuoden kuluessa lapsen syntymästä silloin, kun kantajana on aviomies tai lapsen äiti. Viiden vuoden kanneaika otettiin lakiin, koska oikeusantropologisia tutkimuksia ei ollut luotettavuusongelmien vuoksi mahdollista tehdä ennen kuin lapsi oli täyttänyt kolme vuotta. Oikeusantropologisten tutkimusten jäätyä pois käytöstä viiden vuoden kanneaika on tarpeettoman pitkä. Perheen ja lapsen kannalta on hyvä saada nopeammin varmuus siitä, tuleeko äiti tai mies riitauttamaan lapsen syntyperän. Sen vuoksi ehdotetaan, että kanneaika lyhennetään kahteen vuoteen. Vastaava muutos ehdotetaan tehtäväksi myös isyyslain 42 §:n 1 momenttiin, joka koskee määräämää, jonka kuluessa isyysensä tunnustaneen miehen ja lapsen äiti on nostettava isyyden kumoamista koskeva kanne.

Samalla tavoin kuin nykyisinkin lapsi voisi itse nostaa isyyden kumoamiskanteen määrärajoista riippumatta.

Eräisiin isyyslain säännöksiin ehdotetaan lisäksi tehtäväksi kielellisiä muutoksia sen vuoksi, että veritutkimuslaki ehdotetaan korvattavaksi oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta annettavalla lailla.

3. Esityksen vaikutukset

3.1. Vaikutukset kansalaisten kannalta

Ehdotettu laki mahdollistaisi oikeusgeneettisen isyystutkimuksen tekemisen eräissä selteisissä tapauksissa, joissa ketään ei voida nykyisen lain mukaan velvoittaa tutkimukseen. Mahdollisuudet isyyden vahvistamiseen tai kumoamiseen tarvittavan näytön saamiseen parantuisivat erityisesti tapauksis-

sa, joissa mies taikka äiti on kateissa tai kuolleet.

3.2. Taloudelliset vaikutukset

Ehdotetun lain säännökset, jotka koskevat tutkimuksesta aiheutuneiden kustannusten maksamista, matka- ja toimeentulokustannusten maksamista sekä maksettujen kustannusten maksamista valtiolle, vastaavat nykyisin voimassa olevia säännöksiä. Ehdotetusta laista ei siten aiheudu valtiolle uusia menoja. Tutkimusten määrä saattaa kuitenkin vähäisessä määrin lisääntyä nykyisestä sen vuoksi, että uusi laki antaisi mahdollisuuden määrätä miehen tai äidin vanhemmat tutkimukseen ja tutkimuksen tehtäväksi vainajasta. Lisäys olisi vain muutamia tapauksia vuodessa. Tämä lisäisi vähäisessä määrin valtiolle aiheuttavia menoja.

Esityksessä ehdotetaan, että ennen kuin tutkimus tehdään muusta sukulaisesta kuin miehen vanhemmista, tuomioistuimen tai lastenvalvojan on pyydettävä asiassa lausunto tutkimuksen tekijältä. Kyseessä on uusi tehtävä. Tällaisia lausuntoja pyydetään vain muutama vuodessa. Tästä johtuva menojen lisäys on sen vuoksi pieni.

Oikeusministeriö maksaa nykyisin isyys-tutkimuksista johtuvia palkkioita ja korvauksia runsaat 500 000 euroa vuodessa. Ehdotetun lain tuoma vuotuinen lisäys tähän olisi arviolta vähemmän kuin 20 000 euroa vuodessa.

4. Asian valmistelu

Oikeusministeriö asetti 28 päivänä maaliskuuta 1999 työryhmän valmistelemaan veritutkimuslain uudistamista ja siihen liittyen isyyslain muuttamista tarpeellisin osin. Uudistamisen tarkoituksena oli tehdä ehdotus veritutkimuslain nykyaikaistamisesta sisällöl-

lisesti siten, että mahdollistetaan isän ja lapsen välisen biologisen sukulaisuuden selvittäminen nykyaikaisin lääketieteellisin keinoin ja lisätään mahdollisuuksia vahvistaa lapsen ja isän välinen sukulaisuussuhde.

Työryhmä ehdotti 2 päivänä tammikuuta 2001 antamassaan mietinnössä säädettäväksi lain oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta, jolla korvattaisiin voimassaoleva veritutkimuslaki, ja siitä johtuvat muutokset isyyslakiin. Työryhmän ehdotus poikkesi tästä esityksestä siinä, että sen mukaan tutkimus olisi voitu määrätä tehtäväksi myös haudatusta vainajasta.

Oikeusministeriö sai työryhmän mietinnöstä 19 lausuntoa. Lausunnoista on laadittu tiivistelmä. Kaikki lausunnonantajat pitivät uudistusta tarpeellisena ja työryhmän ehdotuksia yleisesti ottaen kannatettavina. Yli puolet lausunnonantajista vastusti kuitenkin ehdotusta, jonka mukaan tutkimus voitaisiin määrätä tehtäväksi haudatusta vainajasta. Vajaa puolet lausunnonantajista suhtautui kielteisesti ehdotukseen, jonka mukaan miehen vanhemmat voitaisiin määrätä tutkimukseen vasten tahtoaan.

Lausunnonantajien enemmistön näkemyksen mukaisesti esityksessä ei siis ehdoteta, että tutkimus voitaisiin määrätä tehtäväksi haudatusta vainajasta. Esityksessä ehdotetaan kuitenkin, että miehen vanhemmat voitaisiin yhdessä määrätä tutkimukseen vasten tahtoaan. Esitykseen on tehty useita vähäisempiä tarkistuksia lausuntopalautteen perusteella. Esityksessä on huomioitu perustuslain lainsäädännölle asettamat vaatimukset.

Esitys on viimeistelty virkatyönä oikeusministeriössä. Viimeistelyn yhteydessä oikeusministeriö on neuvotellut sosiaali- ja terveysministeriön, Terveystieteiden tutkimuskeskuksen, Kansanterveyslaitoksen ja Helsingin yliopiston oikeuslääketieteen laitoksen kanssa.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Lakiehdotusten perustelut

1.1. Laki oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta

1 §. *Lain soveltamisala.* Pykälän 1 momentin mukaan lakia sovelletaan oikeusgeneettiin isyystutkimukseen.

Pykälän 2 momenttiin sisältyvän määritelmän mukaan oikeusgeneettisellä isyystutkimuksella tarkoitetaan isyyden vahvistamiseksi tai kumoamiseksi tehtävää ihmisen geenien, muun periytyvän DNA:n tai geeni-tuotteiden tutkimista.

Pykälän 1 momentissa tarkoitettu tutkimus tehdään näytön saamiseksi siitä, vallitseeko tietyn miehen ja tietyn lapsen välillä sellainen biologinen sukulaisuussuhde, jonka perusteella lasta voidaan pitää miehen biologisena jälkeläisenä. Tutkimuksessa käytetään DNA-alueita, jotka eivät kerro mitään tutkitavan henkilön ominaisuuksista taikka sairauksista.

Pykälän 3 momenttiin sisältyvän soveltamisalasäännöksen mukaan ehdotetun lain säännöksiä sovelletaan myös oikeusgeneettiseen tutkimukseen, joka tehdään äitiyttä koskevan kysymyksen ratkaisemiseksi. Asiaa koskevat säännökset ovat ehdotetun lain 23 §:ssä. Äitiyttä koskevat oikeudelliset riidat ovat hyvin harvinaisia, ja ne pannaan viereille oikeudenkäymiskaaren säännösten mukaisesti. Tuomioistuim voi ehdotetun lain nojalla määrätä tutkimuksen tehtäväksi tarpeellisen näytön saamiseksi äitiyttä koskevan kysymyksen ratkaisemiseksi.

Tätä lakia ei ole tarkoitettu sovellettavaksi ulkomaalaislaissa tarkoitettuihin DNA-tutkimuksiin, joita tehdään perhesiteen selvittämiseksi.

2 §. *Tutkimuksen teettäminen.* Pykälässä säädetään siitä, kuka voi teettää tutkimuksen.

Pykälän ensimmäisen virkkeen mukaan tuomioistuim voi määrätä tutkimuksen tehtä-

väksi isyyden vahvistamista tai kumoamista koskevassa asiassa. Isyyslain 30 §:n mukaan tuomioistuimen on omasta aloitteestaan määrättävä hankittavaksi kaikki se selvitys, mikä se katsoo asian ratkaisemisen kannalta tarpeelliseksi. Mainitun säännöksen ja ehdotetun lain 2 §:n nojalla tuomioistuim voi määrätä tutkimuksen tehtäväksi omasta aloitteestaan. Tuomioistuim voi myös määrätä tutkimuksen tehtäväksi asianosaisen vaatimuksesta. Ehdotettua lainkohtaa vastaava säännös sisältyy veritutkimuslain 1 §:ään.

Pykälän toisen virkkeen mukaan lastenvalvoja voi tilata tutkimuksen, jos isyyslain 11 §:ssä säädetty edellytykset ovat olemassa. Näitä kuvataan tarkemmin isyyslain 11 §:n muuttamista koskevan ehdotuksen yksityiskohtaisissa perusteluissa. Ehdotettua lainkohtaa vastaava säännös sisältyy veritutkimuslain 10 §:n 1 momenttiin.

3 §. *Tutkimuksen tekijä.* Pykälässä säädetään siitä, kuka tekee ehdotetun lain 1 §:ssä tarkoitettut tutkimukset. Ehdotuksen mukaan tutkimukset tekee Kansanterveyslaitos taikka sellainen yliopiston laitos tai terveydenhuollon toimintayksikkö, jolle Terveydenhuollon oikeusturvakeskus on antanut luvan tehdä 1 §:ssä tarkoitettuja tutkimuksia.

Ehdotus vastaa voimassa olevaa lainsäädäntöä. Veritutkimusasetuksen 2 §:n mukaan veritutkimus tehdään Kansanterveyslaitoksessa tai Terveydenhuollon oikeusturvakeskuksen hyväksymässä korkeakoulun laitoksessa taikka muussa laitoksessa, jonka oikeusturvakeskus erityisestä syystä on tähän tehtävään hyväksynyt. Veritutkimuslain ja -asetuksen voimassaolon aikana kaikki lastenvalvojan tilaamat ja tuomioistuimen määräämät veritutkimukset on tehty Kansanterveyslaitoksessa. Terveydenhuollon oikeusturvakeskukselta ei ole haettu veritutkimusasetuksen 2 §:ssä tarkoitettuja hyväksymisiä.

Voimassaolevassa lainsäädännössä oleva lupamenettely on katsottu tarkoituksenmu-

kaiseksi sisällyttää esitysehdotukseen. Kansanterveyslaitoksen ohella on yliopiston laitoksia ja terveydenhuollon toimintayksiköitä, joilla on valmiudet tehdä 1 §:ssä tarkoitettuja tutkimuksia. Lupamenettelyn tavoitteena on varmistaa, että tuomioistuinten ja lastenvalvojien käyttöön saadaan luotettavat tutkimustulokset. Esitysehdotuksen mukaan luvan saannille asetetut ehdot täyttävällä luvanhakijalla on oikeus saada lupa tehdä 1 §:ssä tarkoitettuja tutkimuksia.

Luvan myöntämisen edellytyksistä säädetään ehdotetun lain 21 §:ssä. Ehdotetun lain 22 §:ssä säädetään tutkimuksen tekijän oikeudesta saada salassa pidettäviä tietoja toiselta tutkimuksen tekijältä. Ehdotetun lain 24 §:n 5 kohdan mukaan valtioneuvoston asetuksella voidaan säätää tarkemmin tutkimuksen tekijöiden välisestä yhteistyöstä.

4 §. *Lapsen, äidin ja miehen tutkiminen.* Pykälän ensimmäisen virkkeen mukaan tutkimus voidaan määrätä tehtäväksi lapsesta, äidistä ja oikeudenkäynnissä asianosaisena olevasta miehestä. Säännös vastaa veritutkimuslain 2 §:n 1 momentin ensimmäistä virkettä.

Kuten yleisperusteluissa on tarkemmin selostettu, mieheen ja lapseen kohdistuvalla DNA-tutkimuksella voidaan isyyden vahvistamiseksi tai kumoamiseksi riittävällä varmuudella todeta, onko lapsi miehen biologinen jälkeläinen vai ei. Tästä huolimatta pykälässä ehdotetaan pääsäännöksi, että lapsen ja miehen lisäksi myös lapsen äiti määrätään tutkimukseen. Näin voidaan saada varmuus siitä, että lapsi on tietyn naisen ja tietyn miehen yhteinen biologinen jälkeläinen. Pykälässä käytetty sana ”voi” antaa kuitenkin tuomioistuimelle mahdollisuuden harkita, määrääkö se vain miehen ja lapsen tutkimukseen.

Isyyden kumoamista koskevassa asiassa tuomioistuin voi määrätä tutkimuksen tehtäväksi myös miehestä, joka ei ole asianosaisena oikeudenkäynnissä, jos siinä esille tulleiden seikkojen perusteella on aihetta olettaa, että mies on lapsen isä. Säännös vastaa veritutkimuslain 2 §:n 1 momentin toista virkettä ja se on perusteltua sisällyttää myös uuteen lakiin, vaikka yleensä on tarpeetonta määrätä toista miestä tutkimukseen nykyisten tutkimusten luotettavuuden vuoksi. Tutkimalla

aviomies ja lapsi saadaan riittävä näyttö heidän välisestä biologisesta sukulaisuudesta. Erityistilanteissa kuten esimerkiksi silloin, kun aviomies on kuollut ja miehen oikeudenomistajat ajavat isyyden kumoamista koskevaa kannetta avioliitossa syntyntä lasta ja tämän äitiä vastaan, voi kuitenkin olla tarpeen, että toinen mies voidaan määrätä tutkimukseen.

5 §. *Tutkimus kadonneesta tai kuolleesta.* Pykälässä säädetään tutkimuksen määräämisestä tilanteessa, jossa tutkittava on kadonnut tai kuollut. Vastaavia säännöksiä ei ole nykyisessä veritutkimuslaissa.

Pykälän 1 momentissa säädetään tilanteesta, jossa tutkittavan olinpaikka on tuntematon eikä häntä sen vuoksi voida saada tutkimukseen. Tutkittavalla tarkoitetaan miestä, lasta tai äitiä, käytännössä yleensä miestä. Jotta tutkittavan olinpaikka voitaisiin katsoa säännöksessä tarkoitettulla tavalla tuntemattomaksi, tutkimusta pyytävän on voitava esittää näyttöä siitä, että tutkittavan olinpaikkaa on käytettävissä olevin keinoin yritetty selvittää siinä onnistumatta.

Lainkohdan mukaan tuomioistuin voi määrätä tutkimuksen tehtäväksi tutkittavan kudoksesta otetusta näytteestä, jos sellainen on saatavilla. Säännös turvaa mahdollisuuden tutkimuksen tekemiseen silloin, kun tutkittavasta on muussa yhteydessä otettu edelleen tutkimiskelpoinen kudoksenäyte, jonka alkuperä voidaan luotettavasti selvittää. Määräystä näytteen tutkimisesta ei voida antaa, jollei määräystä vaativa ole kyennyt saattamaan todennäköiseksi, että tällainen näyte on olemassa esimerkiksi tietyssä terveydenhuollon toimintayksikössä.

Lainkohdan mukaan tuomioistuin voi vaihtoehtoisesti määrätä, että tutkimuksessa käytetään aiemmin tehdyssä tutkimuksessa saatuja tietoja. Näin voidaan tehdä silloin, kun tutkimuksen tekijällä on käytettävissään toisen isyysasian yhteydessä miehestä tehdyn tutkimuksen tulokset. Lapsen äiti voi esimerkiksi selvittää tuomioistuimelle, että lapsen vanhemman sisaruksen osalta miehen biologinen isyys on todettu DNA-tutkimuksella. Tämän tutkimuksen tulos voidaan hyödyntää, kun uudessa tutkimuksessa selvitetään, onko myös nuorempi lapsi miehen biologinen jälkeläinen.

Pykälän 2 momentti koskee tutkimuksen tekemistä silloin, kun mies tai äiti on kuollut. Jos oikeudenkäynti koskee isyyden vahvistamista ja lapsi on kuollut, tutkimusta ei voida määrätä tehtäväksi, koska isyyslain 23 §:n mukaan isyyden vahvistamista koskevaa oikeudenkäyntiä ei voida panna vireille eikä oikeudenkäyntiä jatkaa lapsen kuoleman jälkeen. Isyyden kumoamista koskevaa oikeudenkäyntiä ei puolestaan isyyslain 37 §:n mukaan voida panna vireille lapsen kuoltua eikä myöskään, jos sekä aviomies että äiti ovat kuolleet. Isyyden kumoamista koskevaa oikeudenkäyntiä voidaan kuitenkin jatkaa niissä tapauksissa, joissa lapsi tai sekä aviomies että äiti kuolevat oikeudenkäynnin aikana.

Lainkohdan mukaan tuomioistuin voi miehen tai äidin kuoleman estämättä määrätä tutkimuksen tehtäväksi, jos vainajaa ei ole haudattu tai tuhattu. Tuomioistuimen tulee määrätä tutkimus tehtäväksi vainajasta otetavasta kudoksenäytteestä. Kun määräys on annettu, lääkäri voi ottaa näytteen vainajasta ja lähettää sen tutkimuksen tekijälle vainajan omaisten suostumuksesta riippumatta.

Jos vainaja on kateissa tai häntä ei ole voitu tunnistaa luotettavasti taikka jos vainaja on tuhattu tai haudattu, tuomioistuin voi määrätä tutkimuksen tehtäväksi vastaavasti kuin 1 momentin mukaan kadoksissa olevasta henkilöstä. Tutkimus voidaan tehdä aiemmin otetusta näytteestä myös silloin, kun vainajaa ei ole voitu luotettavasti tunnistaa esimerkiksi sen vuoksi, että ruumis on pahoin tuhoutunut onnettomuudessa. Aiemmin otetun näytteen tutkiminen on tällöin vainajan tutkimista luotettavampi tapa saada näyttöä isyysasiassa. Tuomioistuin voi myös määrätä, että tutkimuksessa käytetään aiemmin tehdyssä tutkimuksessa saatuja tietoja.

Kun tuomioistuin on määrännyt tutkimuksen tehtäväksi näytteestä, näyte voidaan vainajan omaisten suostumuksesta riippumatta toimittaa tutkimuksen tekijälle tutkimusta varten. Sama koskee tilannetta, jolloin tuomioistuin on määrännyt aiemmin toisessa yhteydessä tehdyssä tutkimuksessa saatuja tietoja käytettäväksi uudessa tutkimuksessa.

Pykälän 3 momentti sisältää rajoituksen 1 ja 2 momentin soveltamiselle silloin, kun äiti on kadonnut tai kuollut. Jos lapsi ja mies

ovat elossa, tuomioistuimen tulee tällöin 4 §:n mukaisesti määrätä tutkimus tehtäväksi ensi vaiheessa vain lapsesta ja miehestä. Valtaosassa tapauksia asiaan saadaan nimittäin riittävä selvitys jo tällä tavoin, sillä biologinen isä saa useimmiten isyyttä tukevan tutkimustuloksen. Jos lapseen ja mieheen kohdistuneen tutkimuksen jälkeen on yhä selvitystarvetta esimerkiksi sen vuoksi, että isäksi oletettu mies on saanut poissuljennan, äidin osalta sovelletaan vastaavasti, mitä 5 §:n 1 ja 2 momentissa säädetään.

6 §. *Miehen vanhempien tutkiminen.* Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi edellytyksistä, joiden nojalla tuomioistuin voi määrätä tutkimuksen tehtäväksi miehen vanhemmista. Vastaavia säännöksiä ei ole nykyisessä veritkimuslaissa.

Tuomioistuin voisi määrätä miehen vanhemmat tutkimukseen heidän vastustuksestaan huolimatta, mutta vain, jos tutkimus voidaan kohdistaa kumpaankin vanhempaan. Syitä, joiden vuoksi myös miehen vanhemmat voitaisiin vasten tahtoaan velvoittaa tutkimukseen, on käsitelty yleisperusteluissa.

Miehen vanhemmat voidaan velvoittaa tutkimukseen vain, jos miehen olinpaikka on tuntematon tai jos mies on kuollut. Se, että miehen tiedetään oleskelevan toisessa valtiossa, josta miehen saaminen tutkimukseen on vaikeaa, ei sitä vastoin anna oikeutta miehen vanhempien määräämiseen tutkimukseen heidän suostumuksettaan. Tällaisessa tapauksessa miehestä voidaan monessa tapauksessa saada näyte käyttämällä kansainvälistä oikeusapua.

Edellytyksenä vanhempien velvoittamiselle tutkimukseen on lisäksi, ettei tutkimusta voida tehdä 5 §:n 1 momentissa tai 2 momentissa tarkoitettuun tavoin, toisin sanoen ottamalla näyte miehen saatavilla olevasta kudoksesta taikka hautaamattomasta tai tuhkaamattomasta vainajasta taikka käyttämällä miehestä aiemmin suoritettussa tutkimuksessa saatuja tietoja.

Pykälän 2 momentti sisältää oikeusohjeen sen tapauksen varalta, ettei miehen isän tai äidin olinpaikasta voida saada tietoa tai jos miehen isä tai äiti on kuollut. Tällöin sovelletaan vastaavasti, mitä 5 §:n 1 ja 2 momentissa säädetään. Tuomioistuin voi esimerkiksi määrätä, että tutkimus tehdään elossa olevas-

ta miehen äidistä ja miehen kuolleesta isästä otetusta kudosnäytteestä.

7 §. *Miehen muiden sukulaisten tutkiminen.* Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi edellytyksistä, joiden nojalla tuomioistuim voi määrätä tutkimuksen tehtäväksi miehen muista sukulaisista kuin hänen vanhemmistaan. Vastaavia säännöksiä ei ole nykyisessä veritutkimuslaissa.

Pykälän 1 momentin mukaan tutkimukseen määräämisen ensimmäisenä edellytyksenä on, ettei sitä voida määrätä 4—6 §:ssä säädettyllä tavalla. Toisena edellytyksenä on tutkitavan suostumus. Tutkittava voi kuitenkin määräyksen jälkeenkin peruuttaa suostumuksensa aina siihen asti kunnes tutkimustulokset ovat voineet tulla hänen tai muiden asiaosaisten tietoon. Suostumusta ei siis voisi peruuttaa enää sen jälkeen, kun lausunto on lähetetty tuomioistuimelle.

Tuomioistuimen määräys merkitsee näissä tapauksissa lähinnä sitä, että tutkimuksesta aiheutuvien kustannusten maksamiseen ja korvaamiseen sovelletaan tämän lain säännöksiä.

Pykälän 1 momentissa on myös säännökset suostumuksen antamisesta silloin, kun tutkittava ei alaikäisyyden, mielenterveyden häiriön, kehitysvammaisuuden tai muun sellaisen syyn vuoksi kykene ymmärtämään suostumuksen antamisen merkitystä. Suostumuksen voisi näissä tapauksissa antaa tutkitavan laillinen edustaja, esimerkiksi alaikäisen huoltaja tai täysi-ikäiselle määrätty sellainen edunvalvoja, jolla on kelpoisuus päättää päämiehensä henkilöä koskevasta asiasta. Laillinen edustaja voi kuitenkin antaa suostumuksen päämiehensä puolesta vain, jos tutkimuksessa ei voi tulla ilmi päämiehen tai tämän lapsen syntyperää koskevia seikkoja.

Jos alaikäinen kykenee ymmärtämään asian merkityksen, tutkimukseen tarvitaan alaikäisen suostumus. Jos täysi-ikäinen, jolle on määrätty edunvalvoja tai jonka toimintakelpoisuutta on rajoitettu, kykenee ymmärtämään asian merkityksen, tutkimukseen tarvitaan hänen suostumuksensa. Kysymys siitä, kykeneekö hän ymmärtämään asian merkityksen, arvioidaan itsenäisesti riippumatta siitä, millä perustella hänelle on määrätty edunvalvoja taikka hänen toimintakelpoisuuttaan on rajoitettu.

Kuten yleisperusteluissa on esitetty, tutkiminen voi paljastaa myös tutkitavan omaa tai hänen lapsensa syntyperää koskevia seikkoja esimerkiksi sen, etteivät sisarukset olekaan täyssisaruksia. Jotta suostumus perustuisi oikeaan tietoon tutkimuksen suorittamisen merkityksestä, tuomioistuimen olisi ennen suostumuksen vastaanottamista selvitettävä, voiko tutkimuksessa tulla esiin tällaisia seikkoja. Selvityksen antamiseen tarvittavan tiedon tuomioistuim saa lausunnosta, jonka se on 2 momentin mukaan näissä tapauksissa velvollinen pyytämään tutkimuksen tekijältä.

8 §. *Äidin sukulaisten tutkiminen.* Pykälässä on säännökset äidin sukulaisten tutkimisesta. Vastaavia säännöksiä ei ole nykyisessä veritutkimuslaissa.

Mitä 6 §:ssä säädetään miehen vanhempien ja 7 §:ssä miehen muiden sukulaisten tutkimisesta, sovelletaan vastaavasti äidin vanhempiin ja äidin muihin sukulaisiin. Tutkimus voidaan kuitenkin ulottaa äidin sukulaisiin ainoastaan siinä tapauksessa, että pelkää lasta ja miestä tai lasta ja miehen sukulaisia koskevista tutkimuksista ei saada riittävää selvitystä asian ratkaisemiseksi.

9 §. *Velvoite näytteen antamiseen.* Pykälässä on säännös määräyksen noudattamiseksi asetettavasta velvoitteesta tapauksissa, joissa tuomioistuim määrää tutkimuksen tehtäväksi elossa olevasta henkilöstä. Se vastaa pääasialliselta sisällöltään veritutkimuslain 3 §:n 1 momenttia.

Pykälän 1 momentin mukaan tuomioistuimen on velvoitettava se, jota määräys koskee, määrääjässä osoittamaan todistuksella, että tutkimusta varten tarvittava näyte on hänestä otettu. Velvoitteen tehosteena käytetään uhkasakkoa. Mahdollisuudesta käyttää tehosteena velvoitetun tuomista näytteen ottoon säädetään ehdotetun lain 10 §:n 2 momentissa.

Jos määräys koskee lasta, joka ei ole täyttänyt 15 vuotta, velvoite on asetettava lapsen lailliselle edustajalle. Lapsen laillisena edustajana on yleensä lapsen huoltaja. Jos lapsella on yksi huoltaja, velvoite asetetaan hänelle. Jos lapsella on kaksi huoltajaa, kumpikin heistä on yleensä asianmukaista velvoittaa huolehtimaan asiasta. Jos lapsen toisen huoltajan on käytännössä mahdotonta huolehtia

näytteen antamiseen liittyvistä toimenpiteistä esimerkiksi sen vuoksi, että hän ei asu lapsen kanssa ja tapaa lastaan vain harvoin, on asianmukaista, että velvoite asetetaan vain sille huoltajalle, joka käytännössä kykenee huolehtimaan siitä, että lapsi käy antamassa näytteen. Jos alle 15-vuotiaalla lapsella ei ole huoltajaa, mutta hänellä on esimerkiksi maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta annetun lain (493/1999) 26 §:ssä tarkoitettu edustaja, velvoite asetetaan hänelle.

Velvoitetta ei voida asettaa henkilölle, jonka tutkiminen riippuu hänen suostumuksestaan. Tapauksista, joissa tutkittavan suostumus on tutkimukseen määräämisen edellytys, säädetään 7 §:ssä.

Yleisistä prosessioikeudellisista periaatteista seuraa, että tuomioistuimen on ennen määräyksen antamista kuultava tutkittavaa ja tämän laillista edustajaa. Asianosaisen läsnäolosta riita-asiassa säädetään oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 6—7 §:ssä ja asianosaiselle asetetun velvoitteen laiminlyönnistä riita-asiassa oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 9—23 §:ssä.

Pykälän nojalla annettu määräys velvoittaa tutkittavan näytteen antamiseen ja tarvittaessa myös uusintänäytteen antamiseen. Uusintänäytteen ottamisesta säädetään ehdotetun lain 12 §:ssä.

Pykälän 2 momentissa on säännös todistuksesta, jolla näytteen ottamiseen määrätty voi osoittaa noudattaneensa velvoitetta. Todistuksen näytteen ottamisesta antaa näytteen ottamisesta vastuussa oleva lääkäri.

10 §. *Velvoitteen noudattamatta jättäminen.* Pykälässä on säännökset tehosteista, joita tuomioistuin voi käyttää silloin, kun 9 §:ssä tarkoitettua velvoitetta ei ole noudatettu. Pykälä vastaa pääasialliselta sisällöltään veritutkimuslain 3 §:n 2 momenttia.

Pykälän 1 momentin mukaan, jos velvoitettu on ilman laillista estettä jättänyt noudattamatta näytteen ottamista koskevan määräyksen, tuomioistuin voi tuomita hänet uhkasakkoon. Lisäksi tuomioistuin voi asettaa uuden aiempaa korkeamman uhkasakon, jos näytteen ottaminen on yhä tarpeen asian selvittämiseksi. Uutta uhkasakkoa ei siten voida asettaa, jos asian ratkaisemiseksi on saatu riittävä näyttö siitä huolimatta, että joku

näytteen antamiseen velvoitettu ei ole antanut näytettä. Näin voi olla asia esimerkiksi silloin, kun vain mies ja lapsi ovat käyneet antamassa näytteen, ja näytteiden perusteella on saatu tutkimustulos, jonka nojalla miestä voidaan pitää lapsen biologisena isänä. Uuden uhkasakon asettaminen velvoitteen laiminlyöneelle äidille olisi tässä tapauksessa tarkoituksetonta.

Pykälän 2 momentissa säädetään edellytyksistä, joiden nojalla velvoitettu voidaan määrätä tuotavaksi näytteen ottamiseen. Jos tuomioistuin jo on asettanut uhkasakon, mutta velvoitettu ei siitä huolimatta ole antanut näytettä, tuomioistuin voi, jos esimerkiksi hänen käyttäytymisensä tai lausumiensa perusteella on todennäköistä, ettei uusikaan uhkasakko johtaisi velvoitteen täyttämiseen, määrätä velvoitetun tuotavaksi näytteen ottamiseen ja että näyte saadaan ottaa vastoin hänen tahtoaan. Näin voidaan menetellä jo isyyden vahvistamista tai kumoamista koskevan oikeudenkäynnin alussa, jos on todennäköistä, ettei velvoitettu mahdollisesta uhkasakosta huolimatta aio mennä antamaan näytettä. Tällöin tuomioistuin voi uhkasakon sijasta heti määrätä velvoitetun tuotavaksi näytteen ottamiseen ja että näyte saadaan ottaa vastoin hänen tai hänen laillisen edustajansa tahtoa. Määräys velvoitetun tuomisesta näytteen ottamiseen on sopusoinnussa isyyslain 46 §:n kanssa, jonka mukaan isyyden vahvistamista tai kumoamista koskevat asiat on kaikissa oikeusasteissa käsiteltävä kiireellisinä.

Kun tuomioistuin on määrännyt, että näyte voidaan ottaa vastoin tutkittavan tai hänen laillisen edustajansa tahtoa, ja tutkittava on tuotu näytteen ottamiseen, lääkäriellä on oikeus saada poliisilta virka-apua näytteen ottamiseksi. Poliisi on tällöin poliisilain (493/1995) 40 §:n nojalla velvollinen antamaan virka-apua.

11 §. *Näytteen ottaminen.* Pykälässä on säännökset näytteen ottamisesta. Vastaavat säännökset sisältyvät veritutkimusasetuksen 3 §:ään.

Pykälän 1 momentin mukaan pääsääntönä on, että elossa olevasta henkilöstä otetaan tutkimuksen tekemiseksi verinäyte. Nykyiset tutkimusmenetelmät on kehitetty verinäytteiden analysoimiseksi. Hyödyntämällä nykyi-

siä menetelmiä saadaan isyysasiassa tarvittava tutkimustulos nopeasti asianomaisen tuomioistuimen tai lastenvalvojan käyttöön. Pykälässä on kuitenkin säännös, jonka mukaan toissijaisesti näyte voidaan ottaa suun limakalvolta. Näin voidaan menetellä ensinnäkin niissä harvinaisissa tapauksissa, joissa verinäytteen ottamisesta voi aiheutua tutkittavalle terveydellistä haittaa tai vaaraa. Näyte saadaan ottaa suun limakalvolta myös, jos siihen on muu painava syy. Tällaisena syynä voidaan esimerkiksi pitää tutkittavan väkivaltaista käyttäytymistä.

Pykälän 2 momentin mukaan vainajasta otetaan näyte saatavilla olevasta kudoksesta. Ruumiin tilasta riippuu tällöin, mistä kudoksesta näyte on tarkoituksenmukaista ottaa. Ensisijaisesti näyte tulisi ottaa verestä.

Pykälän 3 momentissa on säännökset näytteen ottajasta. Näytteen ottaa laillistettu tai luvan saanut lääkäri tai hänen välittömässä valvonnassaan muu terveydenhuollon ammattihenkilö. Jos näytteen ottaa muu kuin laillistettu tai luvan saanut lääkäri, säännös edellyttää, että lääkäri on paikalla silloin, kun tutkittava todistaa henkilöllisyytensä, näyte otetaan ja näytteen antajan henkilötiedot merkitään astiaan, jossa näytettä säilytetään.

12 §. *Uuden näytteen ottaminen.* Pykälässä on säännökset uuden näytteen ottamisesta. Vastaava säännös sisältyy veritutkimusasetuksen 5 §:ään.

Pykälän mukaan uusi näyte otetaan, jos tutkimusta ei voida tehdä aikaisemmin otetusta näytteestä tai jos tutkimustuloksen varmentaminen tai täydentäminen ennen lausunnon antamista on tarpeen. Näissä tapauksissa tutkimuksen tekijän on viipymättä ilmoitettava uuden näytteen tarpeellisuudesta tuomioistuimelle tai lastenvalvojalle, jonka puolestaan on viipymättä ilmoitettava asiasta tutkittavalle. Tuomioistuimen on todisteellisesti asetettava tutkittavalle määräaika, jonka kuluessa hänen on osoitettava tuomioistuimelle, että uusi näyte on otettu.

13 §. *Näytteen hävittäminen.* Pykälä sisältää säännökset näytteen hävittämisestä. Vastaavia säännöksiä ei ole nykyisessä veritutkimuslaissa.

Lainkohdan mukaan tutkimuksen tekijän on hävitettävä tutkimusta varten otetut näytteet, kun kaksi vuotta on kulunut tutkimuk-

sen tekemisestä. Pykälän tavoitteena on turvata sen henkilön yksityisyyden suoja, josta näyte on otettu.

14 §. *Näytteen ottaminen tulevan tutkimuksen varalta.* Pykälässä säädetään edellytyksistä, joiden nojalla laillistettu tai luvan saanut lääkäri tai hänen välittömässä valvonnassaan muu terveydenhuollon ammattihenkilö saa ottaa näytteen vainajasta mahdollista tutkimusta varten, vaikka vainajan omaiset eivät ole antaneet siihen lupaa tai tuomioistuin ei ole määrännyt tutkimusta tehtäväksi. Vastaavia säännöksiä ei ole nykyisessä veritutkimuslaissa.

Näyte voidaan ottaa, jos pyynnön esittänyt antaa selvityksen siitä, että näytteen ottaminen voi olla tarpeen isyyden vahvistamista tai kumoamista koskevassa asiassa. Näyttökynnystä näytteen tarpeellisuudesta ei siten ole tarkoitettu korkeaksi. Näytettä, joka näin on otettu, ei saa saman tien tutkia, vaan tutkimus tehdään vasta, kun vainajan omaiset ovat antaneet suostumuksensa siihen tai tuomioistuin on määrännyt tutkimuksen tehtäväksi. Omaisilla tarkoitetaan tässä vainajan puolisoa ja perillisasemassa olevia perillisiä. Näyte saadaan hävittää, kun kaksi vuotta on kulunut näytteen ottamisesta, jollei näytteen ottajalle ole selvitetty, että isyyden vahvistamista tai kumoamista koskeva asia on vireillä.

Tilanne, jossa näytteen ottaminen tulevaa isyysasiaa varten on tarpeen, syntyy tavallisimmin siten, että mies kuolee naisen ollessa raskaana. Silloin, kun nainen ei ollut avioliitossa miehen kanssa, isyyden vahvistamiseksi joudutaan ajamaan kannetta. Tällöin on näytön saamiseksi tärkeää, että vainajasta voidaan ennen hautaamista tai tuhkaamista ottaa näyte ja tutkia se asian tultua vireille.

Koska pykälässä tarkoitettu näyte otetaan ilman tuomioistuimen määräystä tai lastenvalvojan tilausta, näytteen ottamista pyytänyt vastaa mahdollisista näytteen ottamiseen liittyvistä maksuista.

15 §. *Näytteen hävittämisen kieltö.* Pykälässä säädetään edellytyksistä, joiden nojalla tuomioistuin voi kieltää sairaalaa tai muuta laitosta taikka terveydenhuollon ammattihenkilöä hävittämästä näytettä, josta tutkimus on tehtävissä. Vastaavia säännöksiä ei ole nykyisessä veritutkimuslaissa.

Pykälän 1 momentin mukaan kiello voi antaa, jos hakija esittää selvityksen siitä, että näytteen säilyttäminen voi olla tarpeen todisteiden saamiseksi isyyden vahvistamista tai kumoamista koskevassa asiassa, jossa hakija on asianosaisena tai jonka hän aikoo panna vireille. Tuomioistuin voi antaa tällaisen kiellon siitä riippumatta, onko isyyttä koskeva asia vireillä tuomioistuimessa vai ei.

Kiellon tarkoituksena on estää, että näytteet, jotka ovat tarpeellisia todisteita ennakoitavissa olevassa isyysasiassa, joutuisivat hukkaan ennen kuin määräys niiden tutkimisesta voidaan antaa. Hakemuksen hyväksyminen ei edellytä täyttä näyttöä kudosnäytteen säilyttämisen tarpeellisuudesta, vaan riittää, että selvityksen perusteella on aihetta olettaa näytteen hävittämisen vaarantavan todisteiden saamisen hakijan tarkoittamassa asiassa.

Lainkohta on tarpeen, koska terveydenhuollon toimintayksiköissä ei nykyisin pääsääntöisesti säilytetä näytteitä pysyvästi. Näytteiden säilyttämisestä säädetään potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 12 §:ssä. Siihen sisältyvän pääsäännön mukaan näytteet tulee hävittää, kun niiden säilyttämiselle ei enää ole perustetta. Kudosnäytteille on säädetty tarkempia säilyttämisaikoja potilasasiakirjojen laatimisesta sekä niiden ja muun hoitoon liittyvän materiaalin säilyttämisestä annetussa sosiaali- ja terveysministeriön asetuksessa (99/2001).

Pykälän 2 momentissa säädetään kiellon voimassaoloajasta. Kun tuomioistuin määrää hävittämiskiellon, sen on samalla määrättävä kiellon voimassaoloajasta. Tuomioistuin saa määrätä kiellon olemaan voimassa enintään kaksi vuotta. Erityisestä syystä tuomioistuin voi hakijan pyynnöstä kiellon voimassaoloaikana pidentää sen voimassaoloa enintään kahdella vuodella.

Pykälän 3 momentin mukaan kiellon rikkoja voidaan tuomita maksamaan 1 momentin nojalla asetettu uhkasakko.

16 §. *Oikeudenkäymiskaaren säännösten soveltaminen.* Pykälässä säädetään uhkasakkoon, kustannusten korvaamiseen ja näytteen hävittämiseen sovellettavista oikeudenkäymiskaaren säännöksistä. Lähes vastaavat säännökset sisältyvät veritutkimuslain 8 ja

9 §:ään.

Pykälän 1 momentin mukaan uhkasakon asettamiseen ja tuomitsemiseen maksettavaksi sovellettaisiin oikeudenkäymiskaaren 32 luvun 1 §:ää. Uhkasakko on siten asetettava markkamäärältään kiinteänä ja sakotetun maksukyky huomioon ottaen. Jos uhkasakko tuomitaan maksettavaksi, se voidaan erityisesti syystä tuomita lievempänä kuin se on asetettu.

Valitukseen päätöksestä, jolla joku on tuomittu uhkasakkoon, sovellettaisiin, mitä oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 35 §:ssä säädetään. Jos joku on tuomittu uhkasakkoon ennen pääasian ratkaisemista, valitus tästä päätöksestä on tehtävä erikseen. Jos uhkasakkoon on sitä vastoin tuomittu vasta pääasian ratkaisemisen yhteydessä, siihen haettaisiin muutosta siinä ajassa ja samassa järjestyksessä kuin pääasian ratkaisuun.

Pykälän 2 momentti koskee tapauksia, joissa joku on määrätty tuotavaksi näytteen ottamiseen. Tuomisesta aiheutuneiden kustannusten maksamiseen ja korvaamiseen sovellettaisiin, mitä oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 32 §:ssä säädetään. Tuomisesta aiheutuvat kustannukset maksetaan siten valtion varoista. Päätäessään asian tuomioistuimen olisi veloitettava tuotu korvaamaan valtiolle sanotut kustannukset. Edellä mainitussa 32 §:ssä säädetyn edellytyksin korvausta voitaisiin kuitenkin alentaa tai määrätä, että ne jäävät valtion vahingoksi.

Tuotavan henkilön säilöön ottamiseen sovellettaisiin, mitä oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 33 §:n 2 ja 3 momentissa säädetään. Näytteen ottamiseen tuotavaksi määrätty voitaisiin sen mukaan ottaa säilöön aikaisintaan kuljetuksen aloittamista edeltävänä päivänä ja vapaudenmenetys saisi kuljetusaikoiheen kestää enintään kolme päivää. Näin aikaiseen säilöönottoon ja pitkäaikaiseen vapaudenmenetykseen lienee käytännössä kuitenkin vain harvoin tarvetta. Koska näytteen ottamiseen tuotu on päästettävä vapaaksi välittömästi näytteen ottamisen jälkeen, tuomisesta aiheutuva vapauden menetys olisi enimmillään vajaa kaksi päivää.

Edellä selostetuoin tavoin määrättyvää säilytysajan pituutta voidaan kuitenkin pitää liiallisena silloin, kun näytteen ottamiseen olisi tuotava lapsi, joka ei ole täyttänyt 15 vuotta.

Pykälässä ehdotetaan sen vuoksi, että tällaista lasta voitaisiin kuljetusajatt mukan lukien pitää säilössä enintään neljä tuntia. Yleensä lapsi voidaan saada lääkärin luokse näyttteen ottamista varten huomattavasti tätä nopeammin esimerkiksi suunnittelemalla kuljetukset ja sopimalla näyttteen ottamisesta lääkärin kanssa etukäteen. Kun kysymyksessä on alle 15-vuotias lapsi, säilöön ottajan on luonnollisesti pidettävä erityistä huolta siitä, ettei vapauden menetys kestä kauempaa kuin näyttteen saamiseksi on välttämätöntä.

Pykälän 3 momentti koskee hävittämiskielon antamista. Siihen sovellettaisiin soveltuvin osin, mitä oikeudenkäymiskaaren 7 luvun 4 ja 5 §:ssä sekä 8—14 §:ssä säädetään. Mainitut säännökset tarkoittavat muun muassa sitä, että hävittämiskieltoa koskeva asia on pantava vireille hakemuksesta ja että sairaalalle tai muulle laitokselle taikka terveydenhuollon ammattihenkilölle on yleensä varattava tilaisuus tulla kuulluksi ennen hakemuksen hyväksymistä. Väliaikainen päätös voitaisiin kuitenkin kiiretilanteissa antaa kuulemista toimittamatta.

17 §. *Matka- ja toimeentulokustannusten maksaminen ennakoita.* Pykälässä on säännökset näyttteen ottamiseksi tehtävästä matkasta aiheutuvien välttämättömien matka- ja toimeentulokustannusten suorittamisesta ennakoita valtion varoista. Pykälän 1 momentin mukaan muulla henkilöllä kuin isyysasian asianosaisella olisi kuten nykyisinkin oikeus saada ennakkoa valtion varoista näyttteen ottamiseen liittyvistä välttämättömistä matka- ja toimeentulokustannuksista. Isyysasian asianosainen vastaisi sen sijaan itse omista näyttteen ottamiseen liittyvistä kuluistaan. Voimassaolevan veritutkimuslain 4 ja 10 §:n nojalla asianosaiselle on voitu maksaa ennakkoa sanottuja kuluja varten, jos hän on voinut selvittää, ettei hän vaikeuksista kykene kokonaisuudessaan suorittamaan niitä. Tällaisia ennakkoja on käytännössä maksettu erittäin harvoin. Tuomioistuin voi kuitenkin ratkaistessaan isyysasian oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 2 §:n nojalla erityisestä syystä velvoittaa asianosaisen vastapuolen korvaamaan edellä mainitut kulut asianosaisen vaatimuksesta. Näyttteen ottamiseksi tehtävästä matkasta asianosaiselle aiheutuvat välttämättömät matka- ja toimeentulokulut ovat sellaisia

kuluja, jotka oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 8 pykälässä tarkoitettulla tavalla ovat oikeudenkäyntiin välittömästi liittyvä menetys.

Pykälän 2 momentin mukaan tuomioistuimen on määrättävä ennakkoa saanut palauttamaan ennakko, jos hän ei ole täyttänyt sitä tehtävää, jota varten ennakko annettiin. Tuomioistuin voi kuitenkin päättää, että ennakkoa ei peritä takaisin, jos tehtävän täyttämättä jättämiseen oli ollut laillinen este. Oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 28 §:n 1 momentin mukaan tuomioistuin voi tutkia, voidaanko ennakon saaneen henkilön ilmoittama este hyväksyä lailliseksi esteeksi.

Pykälän 3 momenttia vastaava säännös on veritutkimusasetuksen 9 §:n 1 momentissa.

Ehdotetun lain 19 §:n mukaan tuomioistuimen on ratkaistessaan isyyden vahvistamista tai kumoamista koskevan asian päätettävä, jäävätkö ehdotetun lain 17 §:ssä tarkoitettut kustannukset valtion vahingoksi.

18 §. *Kustannusten maksaminen.* Pykälä sisältää säännökset valtion varoista maksettavista kustannuksista. Vastaavanlaisten kustannusten maksamisesta säädetään veritutkimuslain 5 §:ssä.

Pykälän 1 kohdan mukaan valtion varoista maksetaan korvaus näyttteen ottamisesta ja todistuksen antamisesta. Pykälän 2 kohdan mukaan valtion varoista maksetaan korvaus tutkimuksen tekemisestä ja lausunnon antamisesta. Pykälän 3 kohdan mukaan valtion varoista maksetaan korvaus lain 7 §:n 2 momentissa tarkoitetun lausunnon antamisesta. Ehdotetun lain 24 §:n 6 ja 7 kohdan mukaan asetuksella säädetään tarkemmin kustannusten korvaamisen perusteista.

Ehdotetun lain 19 §:n mukaan tuomioistuimen on ratkaistessaan isyyden vahvistamista tai kumoamista koskevan asian päätettävä, jäävätkö 18 §:ssä tarkoitettut kustannukset valtion vahingoksi.

Tämän pykälän nojalla valtion varoista ei korvata kustannuksia, jotka ovat syntyneet, kun ilman tuomioistuimen määräystä tai lastenvalvojan tilausta on pyydetty näyttteen ottajaa ottamaan oikeusgeneettisessä isyystutkimuksessa tarpeelliset näytteet tai tutkimuksen tekijää tekemään niiden perusteella oikeusgeneettinen isyystutkimus.

19 §. *Maksettujen kustannusten korvaaminen.* Pykälä koskee valtion varoista mak-

settujen kustannusten korvaamista. Sen mukaan tuomioistuimen tulee ratkaistessaan asian päättää, jäävätkö 17 ja 18 §:n nojalla valtion varoista maksetut korvaukset valtion vahingoksi. Näin olisi pääsäännön mukaan asia. Tuomioistuimien voisi kuitenkin velvoittaa asianosaisen korvaamaan valtion varoista suoritettut kustannukset kokonaan tai osaksi, jos oikeudenkäynti on ilmeisesti ollut aiheeton tai jos suoritettulla tutkimuksella ei ole ollut merkitystä asian selvittämisen kannalta ja kustannusten korvaamista voidaan olosuhteisiin katsoen pitää kohtuullisena. Ehdotettu säännös on samansisältöinen kuin voimassa olevan veritutkimuslain 6 §.

20 §. *Korvauksen maksaminen muulle kuin asianosaiselle.* Pykälä koskee tutkittavalle aiheutuneen taloudellisen menetyksen korvaamista tilanteessa, jossa tutkimus on määrätty tehtäväksi sellaisesta miehestä taikka miehen tai äidin sukulaisesta, joka ei ole oikeudenkäynnissä asianosainen. Korvaukseen sovellettaisiin, mitä oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 40 §:ssä säädetään todistajalle maksettavasta korvauksesta. Yksityisen asianosaisen olisi siten maksettava korvaus henkilölle, josta hän on halunnut tutkimuksen tehtäväksi. Jos tuomioistuin on omasta aloitteestaan määrännyt henkilön näytteen antamiseen, asianosaisten on yhteisvastuullisesti suoritettava hänelle korvaus.

Ehdotettu säännös vastaa periaatteiltaan nykyisen veritutkimuslain 7 §:ää. Koska esityksessä ehdotetaan laajennettavaksi niiden ei-asianosaisten piiriä, jotka tuomioistuin voi velvoittaa näytteen antamiseen, korvaukseen oikeutettujen piiriä on nykyisestä vastaavasti laajennettu.

21 §. *Lupa ja luvan peruuttaminen.* Pykälän 1 momentissa säädetään mahdollisuudesta myöntää lupa yliopiston laitokselle tai terveydenhuollon toimintayksikölle tehdä laissa tarkoitettuja tutkimuksia.

Ehdotuksen mukaan luvan myöntää hakemuksesta Terveydenhuollon oikeusturvakeskus. Oikeusturvakeskus voi myöntää luvan sellaiselle luvanhakijalle, jolla on tutkimusten tekemistä varten asianmukaiset tilat ja laitteet sekä henkilökunta. Lisäksi edellytetään, että toimintaa johtaa laillistettu tai luvan saanut lääkäri, joka on perehtynyt oikeusgeneettisten isyystutkimusten tekemiseen.

Terveydenhuollon oikeusturvakeskus voi peruuttaa laitokselle tai yksikölle myönnetyn luvan, jos sen tekemissä 1 §:ssä tarkoitetuissa tutkimuksissa tai 7 §:n 2 momentissa tarkoitetuissa lausunnoissa esiintyy vakavia puutteita tai jos sen toiminnassa on olennaisesti rikottu voimassa olevia säännöksiä. Terveydenhuollon oikeusturvakeskus voi tarvittaessa määrätä suoritettavaksi toiminnan tarkastamisen. Lisäksi Terveydenhuollon oikeusturvakeskuksella on oikeus määrätä luvan saaneen laitoksen toiminnan keskeytettäväksi, jos sen toiminnassa esiintyy puutteita tai epäkohtia. Määräys on voimassa kunnes puutteet tai epäkohdat on korjattu. Tällaisessa tapauksessa Terveydenhuollon oikeusturvakeskus voi myös peruuttaa luvan.

Pykälän 3 momentin mukaan luvan peruuttamista koskevaa päätöstä on noudatettava muutoksenhausta huolimatta.

22 §. *Tutkimuksen tekijän oikeus saada salassa pidettäviä tietoja.* Silmällä pitäen tilannetta, että tutkimuksen tekijöitä olisi kaksi tai useampi, pykälässä ehdotetaan säädettäväksi, että tutkimuksen tekijöillä olisi oikeus salassapitosäännösten estämättä saada toisiltaan tieto siitä, onko toinen tutkimuksen tekijä suorittanut tutkittavasta tässä laissa tarkoitettua tutkimuksen, samoin kuin tiedot tutkimuksen tuloksista ja annettusta lausunnon, jos se on välttämätöntä tutkimuksen asianmukaiseksi suorittamiseksi. Ehdotettu säännös on tarpeen tehokkaan toiminnan ja yhteistyön vuoksi, silloin kun tutkimuksen tekijöitä on kaksi tai useampi.

Vastaavaa pykälää ei sisälly nykyiseen veritutkimuslakiin tai -asetukseen, koska nykyään kaikki veritutkimukset suoritetaan Kansanterveyslaitoksessa.

23 §. *Lain soveltaminen äitiyden vahvistamiseen ja kumoamiseen.* Pykälän mukaan tätä lakia voitaisiin soveltuvin osin noudattaa myös äitiyden vahvistamista tai kumoamista koskevassa asiassa, jos oikeusgeneettinen tutkimus on tarpeen äitiyttä koskevan kysymyksen ratkaisemiseksi. Kysymys äitiydestä voi tulla tuomioistuimen ratkaistavaksi esimerkiksi silloin, kun vastasyntyneiden lasten epäillään vaihtuneen synnytyssairaalassa tai kun äiti on synnyttänyt lapsen ja hylännyt tämän siten, ettei asialla ole todistajia. Nämä tapaukset ovat hyvin harvinaisia. Näissä ta-

pauksissa tutkimus voitaisiin määrätä tehtäväksi myös naisesta, joka ei ole asianosainen, jos oikeudenkäynnissä esille tulleiden seikkojen valossa on aihetta olettaa, että nainen on lapsen äiti.

24 §. *Tarkemmat säännökset.* Pykälä sisältää säännökset asioista, joista voitaisiin säätää tarkemmin valtioneuvoston asetuksella.

Pykälän 1 kohdan mukaan asetuksella säädettäisiin näytteen ottamisesta, käsittelystä ja lähettämisestä. Pykälän 2 kohdan mukaan asetuksella säädettäisiin tutkimuksen tekemisestä ja tutkimuksen perusteella annettavaan lausuntoon sisällytettävistä tiedoista. Pykälän 3 kohdan mukaan asetuksella säädettäisiin 7 §:n 2 momentissa tarkoitettuun lausuntoon sisällytettävistä tiedoista. Pykälän 4 kohdan mukaan asetuksella säädettäisiin 2 ja 3 kohdassa tarkoitettujen lausunnon lähettämiseen liittyvästä menettelystä. Pykälän 5 kohdan mukaan asetuksella säädettäisiin tutkimuksen tekijöiden välisestä yhteistyöstä. Pykälän 6 kohdan mukaan asetuksella säädettäisiin niistä perusteista, joiden mukaan maksetaan korvaus näytteen ottamisesta ja lähettämisestä sekä tutkittavalle annetusta todistuksesta. Pykälän 7 kohdan mukaan asetuksella säädettäisiin niistä perusteista, joiden mukaan maksetaan korvaus tutkimuksen tekemisestä ja tutkimuksen perusteella annettavasta lausunnosta ja sen lähettämisestä sekä korvaus 7 §:n 2 momentissa tarkoitettujen lausunnon antamisesta ja lähettämisestä. Pykälän 8 kohdan mukaan asetuksella säädettäisiin 6 ja 7 kohdassa mainittujen korvausten maksamiseen liittyvästä laskutusmenettelystä ja laskujen tietosisällöstä. Pykälän 9 kohdan mukaan asetuksella säädettäisiin toiminnassa tarpeellisten lomakkeiden kaavoista. Pykälän 10 kohdan mukaan asetuksella säädettäisiin lain muusta tarkemmasta täytäntöönpanosta.

Pykälän nojalla annettavalla asetuksella kumottaisiin voimassa oleva veritutkimusasetus. Pykälän 6 ja 7 kohdan nojalla voitaisiin myös antaa asetus, jolla korvattaisiin voimassa oleva valtioneuvoston asetus eräiden verien ja muita periytyviä ominaisuuksia koskevien oikeuslääketieteellisten tutkimusten korvausperusteista (1426/2001).

25 §. *Voimaantulo.* Pykälän 1 momentti sisältää voimaantulosäännöksen.

Pykälän 2 momentin mukaan ehdotetulla

lailla kumottaisiin veritutkimuslaki.

Pykälän 3 momentin mukaan lain täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin voitaisiin ryhtyä jo ennen lain voimaantuloa.

1.2. Isyyslaki

11 §. *Lääketieteellisten selvitysten hankkiminen.* Pykälän 2 momentti vastaa pääasialliselta sisällöltään voimassaolevan isyyslain 11 §:n 2 momenttia. Lainkohtaa ehdotetaan kuitenkin täsmennettäväksi siten, että lastenvalvojan on tilattava oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta annetun lain 1 §:ssä tarkoitettu oikeusgeneettinen isyystutkimus.

Uutta 2 momentissa olisi se, että lastenvalvoja voisi katsoessaan sen aiheelliseksi tilata tutkimuksen muustakin henkilöstä kuin lapsesta, äidistä ja miehestä, joka saattaa olla lapsen isä. Tämä olisi mahdollista, jos oikeusgeneettinen isyystutkimus voidaan siitä annetun lain mukaan määrätä tehtäväksi muusta kuin edellä mainitusta henkilöstä. Esimerkiksi silloin, kun miestä ei hänen kuolemansa vuoksi saada tutkimukseen, lastenvalvoja voisi ottaa yhteyttä miehen vanhempiin ja tiedustella, olisivatko nämä halukkaita tulemaan tutkimukseen.

Ehdotetun oikeusgeneettistä isyystutkimusta koskevan lain mukaan tutkimus voitaisiin määrätä tehtäväksi myös vainajasta tai hänen eläessään hänen kudoksestaan aiemmin otetusta näytteestä tai että tutkimuksessa saadaan käyttää hänestä aiemmassa tutkimuksessa saatuja tietoja. Lastenvalvoja voisi tällöin 2 momentin nojalla tilata tällaisen tutkimuksen. Pykälän 3 momenttiin ehdotetaan sen vuoksi tehtäväksi lisäys, jonka mukaan tutkimuksen tekemiseen lastenvalvojan tilauksesta tarvitaan näissä tapauksissa vainajan omaisten suostumus, jos tutkittava ei ole eläessään antanut suostumusta tutkimukseen. Vainajan omaisilla tarkoitetaan hänen puolisoaan ja perillisasemassa olevia perillisiä.

Pykälään lisättäväksi ehdotettu 4 momentti koskee tapauksia, joissa tutkimus olisi tehtävä muusta vainajan lähisukulaisesta kuin hänen vanhemmistaan. Ehdotetun lainkohdan mukaan tutkimukseen ja siihen annettavaan suostumukseen sovellettaisiin soveltuvin osin oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta annetun lain 7 §:ää. Näin ollen lastenvalvoja olisi,

ennen kuin hän pyytää suostumusta tutkimukseen, velvollinen selvittämään tutkimukseen pyydettyä, voiko tutkimuksessa tulla esille seikkoja, jotka koskevat tutkittavan omaa tai hänen lapsensa syntyperää. Tällainen selvitys olisi annettava myös miehen vanhemmalle silloin, kun tarkoituksena on, että miehen vanhemman ohella tutkitaan miehen sisaruksia tai muita sellaisia henkilöitä, joita ei oikeusgeneettisiä isyystutkimuksia koskevan lain mukaan voida velvoittaa tutkimukseen. Saadaksesen tarvittavan tiedon asiasta lastenvalvojan olisi pyydettyä siitä lausunto oikeusgeneettisiä isyystutkimuksia annetun lain 3 §:ssä tarkoitettulta tutkimuksen tekijältä.

29 §. *Kanteen peruuttaminen ja isyyden poissuljenta.* Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan tehtäväksi kielellinen muutos sen vuoksi, että ehdotetussa laissa käytetään veritutkimuksen asemesta nimitystä oikeusgeneettinen isyystutkimus.

35 §. *Kanneoikeus.* Pykälän 2 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että aika, jolloin miehen tai äidin on pantava vireille isyyden kumoamista koskeva kanne, lyhennetään viidestä vuodesta kahteen vuoteen. Asiaa on laajemmin tarkasteltu yleisperusteissa.

42 §. *Tunnustetun isyyden kumoaminen.* Pykälän 1 momenttiin ehdotetaan tehtäväksi vastaava muutos kuin 35 §:n 2 momenttiin.

Voimaantulo- ja siirtymäsäännös. Lakiehdotukseen sisältyy tavanomainen voimaantulosäännös.

Siirtymäsäännöksen mukaan aviomiehen ja äidin oikeus panna isyyden kumoamista koskeva kanne vireille silloin, kun lapsi on syntynyt ennen lain voimaantuloa, määräytyy lain voimaan tullessa voimassa olleen 35 §:n 2 momentin mukaisesti. Kannetta ei kuitenkaan enää voida ottaa tutkittavaksi, jos määräaika sen nostamiselle on jo kulunut umpeen ennen lain voimaantuloa. Siirtymäsäännöksen mukaan kanne on pantava vireille viimeistään kahden vuoden kuluessa lain voimaantulosta.

Siirtymäsäännöksen mukaan isyytensä tunnustaneen miehen ja äidin oikeus panna isyyden kumoamista koskeva kanne vireille silloin, kun miehen isyys on vahvistettu tunnustamisella ennen lain voimaantuloa, mää-

räytyy lain voimaan tullessa voimassa olleen 42 §:n 1 momentin mukaisesti. Kannetta ei kuitenkaan enää voida ottaa tutkittavaksi, jos määräaika sen nostamiselle on jo kulunut umpeen ennen lain voimaantuloa. Siirtymäsäännöksen mukaan kanne on pantava vireille viimeistään kahden vuoden kuluessa lain voimaantulosta.

2. Tarkemmat säännökset

Ehdotetun oikeusgeneettistä isyystutkimusta koskevan lain 24 § sisältää säännökset asetuksella tarkemmin säädettävistä asioista. Asiat, joista säädettäisiin tarkemmin asetuksella, on kuvattu edellä mainitun pykälän yksityiskohtaisissa perusteluissa. Tarkoituksena on, että asetuksenantovaltuuden nojalla annettaisiin kaksi valtioneuvoston asetusta: toinen oikeusministeriön esittelystä ja toinen sosiaali- ja terveysministeriön esittelystä. Oikeusministeriön esittelystä annettaisiin valtioneuvoston asetus oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta. Sosiaali- ja terveysministeriön esittelystä annettavalla valtioneuvoston asetuksella säädettäisiin isyyden määrittämiseksi suoritettavista oikeusgeneettisistä tutkimuksista ja tutkimusten korvausperusteista. Asetusluonnokset ovat liitteessä 1 ja 2.

Esityksessä isyyslakiin ehdotetut muutokset antavat aiheen tarkistaa isyyden vahvistamisesta ja kumoamisesta sekä lapsen elätyksestä annettua asetusta (673/1976; asetusluonnos liitteenä 3).

3. Voimaantulo

Lait ehdotetaan tuleviksi voimaan noin kolmen kuukauden kuluttua siitä, kun ne on hyväksytty ja vahvistettu.

4. Säättämisyjärjestys

Ehdotetun lain mukaan tuomioistuin voisi tietyissä tapauksissa määrätä, että henkilöstä voidaan ottaa verinäyte tai näyte posken limakalvolta vastoin hänen tahtoaan. Tämä merkitsee puuttumista yksilön henkilökohtaiseen koskemattomuuteen, joka on perustuslain 7 §:ssä turvattu perusoikeus.

Perusoikeuden rajoitus on painavan yhteiskunnallisen tarpeen vaatima. Näytteen otta-

misella edistetään sitä, että isyyttä koskevissa oikeudenkäynneissä saavutettaisiin aineellisesti oikea lopputulos. Rajoitus on myös riittävän tarkkarajainen sekä käsittämänsä henkilöpiirin että sisältönsä osalta. Rajoitus on myös oikeassa suhteessa rajoitettavaan oikeushyvään. Lapsen kannalta voi olla hyvin tärkeää, että isyys voidaan vahvistaa ja että oikeudenkäynti tuottaa oikean lopputuloksen. Puuttuminen yksilön henkilökohtaiseen koskemattomuuteen on tähän nähden sangen lie-

vää. Yksilölle asetettu velvoite merkitsee vain sitä, että hänen tulee käydä lääkärin luona ja antaa edellä tarkoitettu näyte. Toimenpide on käytännöllisesti katsoen kivuton ja vaaraton eikä siitä myöskään aiheudu tutkitavalle kustannuksia. Esitys voidaan siten käsitellä tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Laki**oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

Lain soveltamisala

Tätä lakia sovelletaan oikeusgeneettiseen isyystutkimukseen.

Oikeusgeneettisellä isyystutkimuksella (*tutkimus*) tarkoitetaan isyyden vahvistamiseksi tai kumoamiseksi tehtävää ihmisen geenien, muun periytyvän DNA:n tai geenituotteiden tutkimista.

Lakia sovelletaan myös oikeusgeneettiseen tutkimukseen, joka tehdään äitiyttä koskevan kysymyksen ratkaisemiseksi.

2 §

Tutkimuksen teettäminen

Tuomioistuin voi määrätä tutkimuksen tehtäväksi isyyden vahvistamista tai kumoamista koskevassa asiassa. Lastenvalvoja voi tilata tutkimuksen, jos isyyslain (700/1975) 11 §:ssä säädetty edellytykset ovat olemassa.

3 §

Tutkimuksen tekijä

Tutkimus tehdään Kansanterveyslaitoksessa tai 21 §:n mukaisen Terveydenhuollon oikeusturvakeskuksen luvan saaneessa yliopiston

laitoksessa tai terveydenhuollon toimintayksikössä (*tutkimuksen tekijä*).

4 §

Lapsen, äidin ja miehen tutkiminen

Tuomioistuin voi määrätä tutkimuksen tehtäväksi lapsesta, äidistä ja oikeudenkäynnissä asianosaisena olevasta miehestä. Tuomioistuin voi isyyden kumoamista koskevassa asiassa määrätä tutkimuksen tehtäväksi myös muusta miehestä, jos oikeudenkäynnissä esille tulleiden seikkojen perusteella on aihetta olettaa, että tämä on lapsen isä.

5 §

Tutkimus kadonneesta tai kuolleesta

Jos 4 §:ssä tarkoitetun tutkittavan olinpaikasta ei voida saada tietoa, tuomioistuin voi määrätä tutkimuksen tehtäväksi hänestä aiemmin otetusta kudospäätteestä, jos näyte on saatavilla, tai että tutkimuksessa käytetään hänestä aiemmassa tutkimuksessa saatuja tietoja.

Jos tutkittava mies tai äiti on kuollut, mutta häntä ei vielä ole haudattu tai tuhattu, tuomioistuin voi määrätä tutkimuksen tehtäväksi vainajasta otettavasta kudospäätteestä. Jos vainaja on kateissa tai häntä ei ole voitu tun-

nistaa luotettavasti taikka jos vainaja on haudattu tai tuhkattu, tuomioistuin voi antaa 1 momentissa tarkoitetun määräyksen.

Tutkimusta 1 tai 2 momentin nojalla ei kuitenkaan saa määrätä tehtäväksi äidistä, ennen kuin on osoittautunut, ettei lasta ja miestä koskevasta tutkimuksesta saada riittävää selvitystä isyyskysymyksen ratkaisemiseksi.

6 §

Miehen vanhempien tutkiminen

Tuomioistuin voi määrätä tutkimuksen tehtäväksi miehen vanhemmista yhdessä, jos mies on kadonnut tai kuollut eikä tutkimusta voida tehdä 5 §:n 1 tai 2 momentin nojalla.

Jos miehen isä tai äiti on kadonnut tai kuollut, sovelletaan mitä 5 §:n 1 ja 2 momentissa säädetään.

7 §

Miehen muiden sukulaisten tutkiminen

Jos tutkimusta ei voida määrätä tehtäväksi 4—6 §:ssä säädettyllä tavalla, tuomioistuin voi määrätä sen tehtäväksi miehen toisesta vanhemmasta tai muusta sukulaisesta tämän suostumuksella. Jos tutkittava ei alaikäisyyden, mielenterveyden häiriön, kehitysvammaisuuden tai muun vastaavan syyn vuoksi kykene ymmärtämään asian merkitystä, hänen laillinen edustajansa voi hänen puolestaan antaa suostumuksen, jos tutkimuksessa ei voi tulla ilmi tutkittavan omaa tai hänen lapsensa syntyperää koskevia seikkoja.

Ennen kuin tuomioistuin määrää tutkimuksen tehtäväksi 1 momentin nojalla, sen on pyydettävä tutkimuksen tekijältä lausunto siitä, edistääkö tutkimus asian selvittämistä, sekä siitä, voiko tutkimuksessa tulla ilmi tutkittavan omaa tai hänen lapsensa syntyperää koskevia seikkoja.

8 §

Äidin sukulaisten tutkiminen

Mitä 6 ja 7 §:ssä säädetään miehen sukulaisten tutkimisesta, sovelletaan äidin sukulaisiin, jos lasta ja miestä tai heidän suku-

laisiaan koskevista tutkimuksista ei saada riittävää selvitystä isyyskysymyksen ratkaisemiseksi.

9 §

Velvoite näytteen antamiseen

Määrätessään tutkimuksen tehtäväksi elossa olevasta henkilöstä tuomioistuimen on velvoitettava tutkittava sakon uhalla määräajassa osoittamaan todistuksella, että hänestä on otettu tarvittava näyte. Jos määräys koskee alle 15-vuotiasta lasta, velvoite on asetettava lapsen lailliselle edustajalle. Velvoitetta ei saa asettaa sille, josta näyte voidaan ottaa ainoastaan hänen suostumuksellaan.

Todistuksen antaa näytteen ottamisesta vastuussa oleva lääkäri.

10 §

Velvoitteen noudattamatta jättäminen

Jos se, jolle on asetettu 9 §:n 1 momentissa tarkoitettu velvoite, on ilman laillista estettä jättänyt velvoitteen täyttämättä, tuomioistuin voi tuomita hänet uhkasakkoon ja, jos näytteen ottaminen on yhä tarpeen asian selvittämiseksi, asettaa velvoitteen täyttämiseksi uuden, korkeamman uhkasakon.

Jos on todennäköistä, ettei tutkittava tai hänen laillinen edustajansa uhkasakosta huolimatta noudata 9 §:n 1 momentissa tarkoitettua määrystä, tuomioistuin voi uhkasakon sijasta määrätä, että tutkittava on tuotava näytteen ottamiseen ja että näyte saadaan ottaa vastoin hänen tai hänen laillisen edustajansa tahtoa.

Kun tuomioistuin on määrännyt, että näyte saadaan ottaa vastoin tutkittavan tai hänen laillisen edustajansa tahtoa ja tutkittava on tuotu näytteen ottamiseen, lääkärillä on oikeus saada poliisilta virka-apua näytteen ottamiseksi.

11 §

Näytteen ottaminen

Elossa olevasta otetaan tutkimusta varten verinäyte. Jos verinäytteen ottamisesta voi

aiheutua tutkittavalle terveydellistä haittaa tai vaaraa taikka jos on muu painava syy, näyte voidaan ottaa suun limakalvolta.

Vainajasta näyte otetaan saatavilla olevasta kudoksesta.

Näytteen ottaa laillistettu tai luvan saanut lääkäri taikka hänen välittömässä valvonnassaan muu terveydenhuollon ammattihenkilö.

12 §

Uuden näytteen ottaminen

Jos tutkimusta ei voida tehdä 11 §:n mukaan otetusta näytteestä taikka jos tutkimustuloksen varmentaminen tai täydentäminen ennen lausunnon antamista on tarpeen, tutkimuksen tekijän on viipymättä ilmoitettava uuden näytteen tarpeellisuudesta tuomioistuimelle tai lastenvalvojalle. Tämän on viipymättä ilmoitettava siitä tutkittavalle. Tuomioistuimen on todisteellisesti asetettava määräaika, jonka kuluessa tutkittavan on osoitettava, että uusi näyte on otettu.

13 §

Näytteen hävittäminen

Tutkimuksen tekijän on hävitettävä 11 tai 12 §:n mukaan otettu näyte, kun kaksi vuotta on kulunut tutkimuksen tekemisestä.

14 §

Näytteen ottaminen tulevan tutkimuksen varalta

Laillistettu tai luvan saanut lääkäri taikka hänen välittömässä valvonnassaan muu terveydenhuollon ammattihenkilö saa pyynnöstä ottaa vainajasta näytteen mahdollista tutkimusta varten ilman vainajan omaisten suostumusta, jos pyynnön esittänyt antaa selvityksen siitä, että näytteen ottaminen voi olla tarpeen isyyden vahvistamista tai kumoamista varten. Näin otettu näyte saadaan hävittää, kun kaksi vuotta on kulunut sen ottamisesta, jollei näytteen ottajalle ole selvitetty, että isyyden vahvistamista tai kumoamista koskeva asia on vireillä. Näin otettua näytettä ei saa tutkia ilman vainajan omaisten lupaa

tai tuomioistuimen antamaa määräystä.

15 §

Näytteen hävittämisen kieltö

Tuomioistuin voi riippumatta siitä, onko isyyden vahvistamista tai kumoamista koskeva asia vireillä, sakon uhalla kieltää sairaalaa tai muuta laitosta taikka terveydenhuollon ammattihenkilöä hävittämästä 5, 6, 8 tai 14 §:n mukaan otettua näytettä. Kielto voidaan määrätä hakemuksesta, jos hakija antaa selvityksen siitä, että näytteen säilyttäminen voi olla tarpeen todisteiden saamiseksi sellaisessa isyyden vahvistamista tai kumoamista koskevassa asiassa, jossa hakija on asianosainen tai jonka hän aikoo panna vireille.

Kielto on määrättävä olemaan voimassa tietyn ajan, kuitenkin enintään kaksi vuotta. Erityisestä syystä tuomioistuin voi kiellon voimassaoloaikana hakemuksesta pidentää voimassaoloaikaa enintään kahdella vuodella.

Joka rikkoo 1 momentin nojalla määrättyä hävittämiskieltoa, voidaan tuomita uhkasakkoon.

16 §

Oikeudenkäymiskaaren säännösten soveltaminen

Tässä laissa tarkoitetun uhkasakon asettamiseen ja tuomitsemiseen maksettavaksi sovelletaan, mitä oikeudenkäymiskaaren 32 luvun 1 §:ssä säädetään. Valitukseen päätöksestä, jolla joku on tämän lain 10 §:n 1 momentin tai 15 §:n 2 momentin nojalla tuomittu maksamaan uhkasakkoon, sovelletaan, mitä oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 35 §:ssä säädetään.

Kun tutkittava on määrätty tuotavaksi näytteen ottamiseen, tuomisesta aiheutuvien kustannusten maksamiseen ja korvaamiseen sekä säilöön ottamiseen sovelletaan, mitä oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 32 §:ssä sekä 33 §:n 2 ja 3 momentissa säädetään. Alle 15-vuotiasta lasta voidaan näytteen ottamiseksi pitää säilössä kuljetusajat mukaan lukien enintään neljä tuntia.

Näytteen hävittämistä koskevan kiellon

määräämisestä on soveltuvin osin voimassa, mitä oikeudenkäymiskaaren 7 luvun 4 ja 5 §:ssä sekä 8—14 §:ssä säädetään.

17 §

Matka- ja toimeentulokustannusten maksaminen ennakolta

Kun tuomioistuimen määräys koskee muuta henkilöä kuin asianosaista, näytteen ottamiseksi tehtävää matkaa varten välttämättömät matka- ja toimeentulokustannukset on maksettava hänelle ennakolta valtion varoista. Määräyksen kustannusten maksamisesta antaa tuomioistuin.

Jos ennakkoa saanut ei ole täyttänyt tehtävää, jota varten ennakko on maksettu, tuomioistuimen on määrättävä ennakko perittäväksi häneltä takaisin. Määräys voidaan antaa ennakkoa saanutta kuulematta.

Edellä 1 momentissa tarkoitettujen kustannusten maksamisesta ennakolta valtion varoista on soveltuvin osin voimassa, mitä valtion varoista maksettavista todistelukustannuksista annetussa laissa (666/1972) säädetään.

18 §

Kustannusten maksaminen

Valtion varoista maksetaan korvaus:

1) 11 ja 12 §:ssä tarkoitetun näytteen ottamisesta sekä 9 §:n 2 momentissa tarkoitetun todistuksen antamisesta;

2) tuomioistuimen määräämän tai lastenvalvojan tilaaman tutkimuksen tekemisestä ja lausunnon antamisesta siitä;

3) 7 §:n 2 momentissa tarkoitetun lausunnon antamisesta.

19 §

Maksettujen kustannusten korvaaminen

Ratkaistessaan isyyden vahvistamista tai kumoamista koskevan asian tuomioistuimen on päätettävä, jäävätkö 17 ja 18 §:n nojalla valtion varoista maksetut kustannukset valtion vahingoksi. Tuomioistuin voi velvoittaa asianosaisen korvaamaan valtion varoista

suoritetut kustannukset tai osan niistä, jos oikeudenkäynti on ilmeisesti ollut aiheeton taikka jos tehdyllä tutkimuksella tai hankitulla lausunnolla ei ole ollut merkitystä asian selvittämisen kannalta ja kustannusten korvaamista voidaan olosuhteisiin katsoen pitää kohtuullisena.

20 §

Korvauksen maksaminen muulle kuin asianosaiselle

Kun tutkimus on määrätty tehtäväksi selaisesta miehestä taikka miehen tai äidin sukulaisesta, joka ei ole oikeudenkäynnissä asianosaisena, tutkittavalle taloudellisesta menetyksestä maksettavasta korvauksesta on soveltuvin osin voimassa, mitä oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 40 §:ssä säädetään todistajalle maksettavasta korvauksesta.

21 §

Lupa ja luvan peruuttaminen

Terveysturvakeskus voi hakemuksesta myöntää luvan yliopiston laitokselle tai terveydenhuollon toimintayksikölle tehdä 1 §:ssä tarkoitettuja tutkimuksia, jos kyseisellä laitoksella tai toimintayksiköllä on tutkimusten tekemistä varten asianmukaiset tilat ja laitteet sekä henkilöstö ja toimintaa johtaa laillistettu tai luvan saanut lääkäri, joka on perehtynyt oikeusgeneettisten isyystutkimusten tekemiseen.

Terveysturvakeskus voi peruuttaa 1 momentissa tarkoitetun luvan, jos 1 §:ssä tarkoitettujen tutkimusten tekemisessä tai 7 §:n 2 momentissa tarkoitetuissa lausunnoissa esiintyy vakavia puutteita tai jos toiminnassa on olennaisesti rikottu voimassa olevia säännöksiä. Terveysturvakeskus voi tarvittaessa määrätä suoritettavaksi toiminnan tarkastamisen. Jos tässä laissa tarkoitettu toiminnassa esiintyy puutteita tai epäkohtia, Terveysturvakeskus voi määrätä toiminnan keskeytettäväksi, kunnes puutteet tai epäkohdat on korjattu taikka peruuttaa annetun luvan.

Luvan peruuttamista koskevaa päätöstä on noudatettava muutoksenhausta huolimatta.

22 §

Tutkimuksen tekijän oikeus saada salassa pidettäviä tietoja

Tutkimuksen tekijällä on oikeus salassapitosäännösten estämättä saada toiselta tutkimuksen tekijältä tieto siitä, onko tämä tehnyt tutkittavasta tutkimuksen, samoin kuin tiedot tutkimuksen tuloksista ja annetusta lausunnosta, jos se on välttämätöntä tutkimuksen asianmukaiseksi tekemiseksi.

23 §

Lain soveltaminen äitiyden vahvistamiseen ja kumoamiseen

Tämän lain säännöksiä noudatetaan soveltuvin osin myös äitiyden vahvistamista tai kumoamista koskevassa asiassa, jos oikeusgeneettinen tutkimus on tarpeen äitiyttä koskevan kysymyksen ratkaisemiseksi.

Tutkimus voidaan määrätä tehtäväksi myös naisesta, joka ei ole asianosainen, jos asiassa esille tulleiden seikkojen perusteella on aihetta olettaa, että nainen on lapsen äiti.

24 §

Tarkemmat säännökset

Valtioneuvoston asetuksella voidaan säätää tarkemmin:

- 1) näytteen ottamisesta, käsittelystä ja lähettämisestä;
- 2) tutkimuksen tekemisestä ja tutkimuksen perusteella annettavaan lausuntoon sisällytettävistä tiedoista;

3) 7 §:n 2 momentissa tarkoitettuun lausuntoon sisällytettävistä tiedoista;

4) 2 ja 3 kohdassa tarkoitetun lausunnon lähettämiseen liittyvästä menettelystä;

5) tutkimuksen tekijöiden välisestä yhteistyöstä;

6) niistä perusteista, joiden mukaan maksetaan korvaus näytteen ottamisesta, tutkittavalle annettavasta todistuksesta ja näytteen lähettämisestä;

7) niistä perusteista, joiden mukaan maksetaan korvaus tutkimuksen tekemisestä, tutkimuksen perusteella annettavasta lausunnosta ja sen lähettämisestä sekä korvaus 7 §:n 2 momentissa tarkoitetun lausunnon antamisesta ja lähettämisestä;

8) 6 ja 7 kohdassa tarkoitettujen korvausten maksamiseen liittyvästä laskutusmenettelystä ja laskujen tietosisällöstä;

9) toiminnassa tarpeellisten lomakkeiden kaavoista;

10) lain muusta tarkemmasta täytäntöönpanosta.

25 §

Voimaantulo

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Tällä lailla kumotaan eräistä veri- ja muita periytyviä ominaisuuksia koskevista tutkimuksista 5 päivänä syyskuuta 1975 annettu laki (702/1975).

Ennen lain voimaantuloa voidaan ryhtyä lain täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin.

2.

Laki**isyyslain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 5 päivänä syyskuuta 1975 annetun isyyslain (700/1975) 11 §:n 2 ja 3 momentti, 29 §:n 2 momentti, 35 §:n 2 momentti ja 42 §:n 1 momentti, sellaisena kuin niistä on 42 §:n 1 momentti laissa 351/1980, sekä
lisätään 11 §:ään uusi 4 momentti seuraavasti:

11 §

Lääketieteellisten selvitysten hankkiminen

 Lastenvalvojan on tilattava oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta annetun lain (/) 1 §:ssä tarkoitettu oikeusgeneettinen isyystutkimus lapsesta, äidistä ja miehestä, joka saattaa olla lapsen isä, jos mies pyytää tutkimusta tai jos lastenvalvoja muuten katsoo sen tarpeelliseksi. Jos tutkimus voidaan mainitun lain mukaan määrätä tehtäväksi muusta kuin edellä tarkoitetusta henkilöstä, lastenvalvoja voi katsoessaan sen aiheelliseksi tilata tutkimuksen.

Oikeusgeneettinen isyystutkimus voidaan isyyden selvittämisen yhteydessä tehdä vain sen suostumuksella, josta näyte olisi otettava. Jos tutkimus olisi tehtävä vainajasta, joka ei ole eläessään antanut suostumusta tutkimukseen, tarvitaan hänen omaistensa suostumus.

Jos tutkimus on tarkoitus tilata miehen tai äidin vanhemmasta yksin tai muusta sukulaisesta kuin miehen tai äidin vanhemmista, tutkimukseen ja siihen annettavaan suostumukseen sovelletaan soveltuvin osin oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta annetun lain 7 §:ää.

29 §

Kanteen peruuttaminen ja isyyden poissuljenta

 Jos isyyden vahvistamista koskevaa kan-

netta ajetaan useampia miehiä vastaan, tuomioistuin voi ennen isyyskysymyksen lopullista ratkaisemista hylätä kanteen yhden tai useamman miehen osalta, jos oikeusgeneettisen isyystutkimuksen perusteella on pidettävä todistettuna, ettei vastaaja voi olla lapsen isä.

35 §

Kanneoikeus

 Aviomiehen ja äidin on pantava kanne vireille kahden vuoden kuluessa lapsen syntymästä.

42 §

Tunnustetun isyyden kumoaminen

 Tunnustetun isyyden kumoamista koskevan kanteen voi nostaa isyytensä tunnustanut mies taikka äiti tai lapsi. Miehen ja äidin on pantava kanne vireille kahden vuoden kuluessa siitä, kun isyys on tunnustamisella vahvistettu.

 Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Jos lapsi on syntynyt ennen lain voimaantuloa eikä isyyden kumoamista koskevan kanteen nostamiselle säädetty määräaika ole kulunut umpeen ennen lain voimaantuloa,

aviomiehen ja äidin oikeus panna isyyden kumoamista koskeva kanne vireille määräytyy lain voimaan tullessa voimassa olleen 35 §:n 2 momentin mukaisesti. Isyyden kumoamista koskevaa kannetta ei kuitenkaan saa panna vireille enää, kun kaksi vuotta on kulunut lain voimaantulosta.

Jos isyys on ennen lain voimaantuloa vahvistettu tunnustamisella eikä isyyden kumoamista koskevan kanteen nostamiselle

säädetty määräaika ole kulunut umpeen ennen lain voimaantuloa, isyytensä tunnustaneen miehen ja äidin oikeus panna isyyden kumoamista koskeva kanne vireille määräytyy lain voimaan tullessa voimassa olleen 42 §:n 1 momentin mukaisesti. Isyyden kumoamista koskevaa kannetta ei kuitenkaan saa panna vireille enää, kun kaksi vuotta on kulunut lain voimaantulosta.

Helsingissä 23 päivänä huhtikuuta 2004

Tasavallan Presidentti

TARJA HALONEN

Oikeusministeri *Johannes Koskinen*

*Liite
Rinnakkaisteksti*

2.

Laki

isyyslain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 5 päivänä syyskuuta 1975 annetun isyyslain (700/1975) 11 §:n 2 ja 3 momentti, 29 §:n 2 momentti, 35 §:n 2 momentti ja 42 §:n 1 momentti, sellaisena kuin niistä on 42 §:n 1 momentti laissa 351/1980, sekä
lisätään 11 §:ään uusi 4 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

11 §

Lääketieteellisten selvitysten hankkiminen

Lastenvalvojan tulee ryhtyä toimenpiteisiin veritutkimuksen tekemiseksi lapsesta, äidistä sekä miehestä, joka saattaa olla lapsen isä, jos mies pyytää tutkimusta tai jos lastenvalvoja muutoin katsoo tutkimuksen aiheelliseksi.

Isyyden selvittämisen yhteydessä voidaan veritutkimus tehdä vain asianosaisten suostumuksella. Veritutkimuksen toimittamisesta säädetään eräistä veri- ja muita periytyviä ominaisuuksia koskevista tutkimuksista annetussa laissa (702/75).

Lastenvalvojan on tilattava oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta annetun lain (/) 1 §:ssä tarkoitettu oikeusgeneettinen isyystutkimus lapsesta, äidistä ja miehestä, joka saattaa olla lapsen isä, jos mies pyytää tutkimusta tai jos lastenvalvoja *muuten* katsoo sen tarpeelliseksi. *Jos tutkimus voidaan mainitun lain mukaan määrätä tehtäväksi muusta kuin edellä tarkoitettusta henkilöstä, lastenvalvoja voi katsoessaan sen aiheelliseksi tilata tutkimuksen.*

Oikeusgeneettinen isyystutkimus voidaan isyyden selvittämisen yhteydessä tehdä vain sen suostumuksella, josta näyte olisi otettava. Jos tutkimus olisi tehtävä vainajasta, joka ei ole eläessään antanut suostumusta tutkimukseen, tarvitaan hänen omaistensa suostumus.

Jos tutkimus on tarkoitus tilata miehen tai äidin vanhemmasta yksin tai muusta suku-

laisesta kuin miehen tai äidin vanhemmista, tutkimukseen ja siihen annettavaan suostumukseen sovelletaan soveltuvin osin oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta annetun lain 7 §:ää.

29 §

Kanteen peruuttaminen ja isyyden poissuljenta

Milloin isyyden vahvistamista koskevaa kannetta ajetaan useampia miehiä vastaan, voi tuomioistuin ennen isyyskysymyksen lopullista ratkaisemista hylätä kanteen yhden tai useamman miehen osalta, jos veritutkimuksen perusteella on pidettävä todistettuna, ettei vastaaja voi olla lapsen isä.

Jos isyyden vahvistamista koskevaa kannetta ajetaan useampia miehiä vastaan, tuomioistuin voi ennen isyyskysymyksen lopullista ratkaisemista hylätä kanteen yhden tai useamman miehen osalta, jos oikeusgeneettisen isyystutkimuksen perusteella on pidettävä todistettuna, ettei vastaaja voi olla lapsen isä.

35 §

Kanneoikeus

Aviomiehen ja äidin on pantava kanne vireille viiden vuoden kuluessa lapsen syntymästä.

Aviomiehen ja äidin on pantava kanne vireille kahden vuoden kuluessa lapsen syntymästä.

42 §

Tunnustetun isyyden kumoaminen

Tunnustetun isyyden kumoamista koskevan kanteen voi nostaa isyytensä tunnustanut mies, äiti tai lapsi. Miehen ja äidin on pantava kanne vireille viiden vuoden kuluessa siitä, kun isyys on tunnustamisella vahvistettu.

42 §

Tunnustetun isyyden kumoaminen

Tunnustetun isyyden kumoamista koskevan kanteen voi nostaa isyytensä tunnustanut mies taikka äiti tai lapsi. Miehen ja äidin on pantava kanne vireille kahden vuoden kuluessa siitä, kun isyys on tunnustamisella vahvistettu.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Jos lapsi on syntynyt ennen lain voimaantuloa eikä isyyden kumoamista koskevan kanteen nostamiselle säädetty määräaika ole kulunut umpeen ennen lain voimaan-

tuloa, aviomiehen ja äidin oikeus panna isyyden kumoamista koskeva kanne vireille määräytyy lain voimaan tullessa voimassa olleen 35 §:n 2 momentin mukaisesti. Isyyden kumoamista koskevaa kannetta ei kuitenkaan saa panna vireille enää, kun kaksi vuotta on kulunut lain voimaantulosta.

Jos isyys on ennen lain voimaantuloa vahvistettu tunnustamisella eikä isyyden kumoamista koskevan kanteen nostamiselle säädetty määräaika ole kulunut umpeen ennen lain voimaantuloa, isyytensä tunnustaneen miehen ja äidin oikeus panna isyyden kumoamista koskeva kanne vireille määräytyy lain voimaan tullessa voimassa olleen 42 §:n 1 momentin mukaisesti. Isyyden kumoamista koskevaa kannetta ei kuitenkaan saa panna vireille enää, kun kaksi vuotta on kulunut lain voimaantulosta.

Liite
Asetusluonnokset

Valtioneuvoston asetus

oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta

Valtioneuvoston päätöksen mukaisesti, joka on tehty oikeusministeriön esittelystä, säädetään oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta päivänä kuuta 20 annettun lain (/) 24 §:n nojalla:

1 §

Oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta annetun lain 17 §:ssä tarkoitettujen matka- ja toimeentulokustannusten maksamisesta ennakolta valtion varoista on soveltuvin kohdin voimassa, mitä valtion varoista maksettavista todistelukustannuksista annetussa asetuksessa (813/1972) säädetään.

2 §

Oikeusministeriö maksaa sille toimitetun laskun perusteella oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta annetun lain 18 §:ssä tarkoitetut korvaukset.

Näytteen ottanut tai sen ottamista valvonut lääkäri lähettää laskun oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta annetun lain 3 §:ssä tarkoitetulle tutkimuksen tekijälle, joka lähettää sen ja oman laskunsa oikeusministeriölle.

Lasku oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta annetun lain 7 §:n 2 momentissa tarkoitettua lausunnon antamisesta lähetetään oikeusministeriölle.

3 §

Tutkittavan on annettava lastenvalvojan tilaus tai tuomioistuimen määräys tutkimuksen tekemisestä näytteen ottavalle tai sitä valvovalle lääkärille.

Ennen näytteen ottamista tutkittavan on selvitettävä henkilöllisyytensä 1 momentissa tarkoitetulle lääkärille. Henkilöllisyys on

osoitettava henkilöllisyystodistuksella tai muulla tähän verrattavalla, luotettavalla tavalla.

Näytteen ottamisen yhteydessä tutkittavan on 1 momentissa tarkoitettua lääkärin läsnä ollessa allekirjoitettava 1 momentissa tarkoitettu asiakirja. Lääkäri on huolehdittava siitä, että asiakirja on kaikilta niiltä osin asiallisesti täytetty, joiden täyttäminen kuuluu hänen vastuulleen.

4 §

Edellä 3 §:ssä tarkoitettua lääkärin on huolehdittava siitä, että näyte lähetetään viipymättä sosiaali- ja terveysministeriön määräysten mukaisessa astiassa ja pakkauksessa tutkimuksen tekijälle. Myös lastenvalvojan tilaus tai tuomioistuimen määräys on lähetettävä tutkimuksen tekijälle.

5 §

Tutkimuksen tekijän on viipymättä lähetettävä tutkimuksen perusteella annettu lausunto asianomaiselle lastenvalvojalle tai tuomioistuimelle. Lausuntoon on liitettävä jäljennökset näytteen ottoa koskevasta laskusta ja tutkimuksen tekijän laskusta.

Kun tutkimuksen tekijältä on pyydetty oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta annetun lain 7 §:n 2 momentissa tarkoitettu lausunto, tutkimuksen tekijän on lausunnon valmistuttua lähetettävä se viipymättä lausunnon pyy-

täjälle. Lausuntoon on liitettävä jäljennös lausunnon antajan laskusta.

6 §

Seuraavat asiakirjat on kirjoitettava vahvistetun kaavan mukaisille lomakkeille:

1) oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta annetun lain 2 §:ssä tarkoitettu lastenvalvojan tilaus oikeusgeneettisen isyystutkimuksen tekemisestä;

2) oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta annetun lain 4—8 §:ssä tarkoitettu tuomioistuimen määräys oikeusgeneettisen isyystutkimuksen tekemisestä;

3) oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta annetun lain 9 §:ssä tarkoitettu tutkittavalle annettava todistus oikeusgeneettistä isyystutkimusta varten tarpeellisen näytteen ottamisesta;

4) oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta annetun lain 12 §:ssä tarkoitettu lastenvalvojan ilmoitus;

5) oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta annetun lain 17 §:ssä tarkoitettu tuomioistuimen määräys matka- ja toimeentulokustannusten maksamisesta ennakolta valtion varoista.

Oikeusministeriö vahvistaa 1 momentissa tarkoitettujen lomakkeiden kaavat kaavan saatuaan terveydenhuollon oikeusturvakeskuksen lausunnon.

Oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta annetun lain 18 §:ssä tarkoitettuihin laskuihin on merkittävä oikeusministeriön määräämät tiedot. Oikeusministeriö määrää laskujen tietosisällön saatuaan terveydenhuollon oikeusturvakeskuksen lausunnon.

7 §

Tämä asetus tulee voimaan päivänä kuuta 20 . Sillä kumotaan eräistä veri- ja muita periytyviä ominaisuuksia koskevista tutkimuksista 13 elokuuta 1976 annettu asetus (674/1976).

Valtioneuvoston asetus

isyiden määrittämiseksi suoritettavista oikeusgeneettisistä tutkimuksista ja tutkimusten korvausperusteista

Valtioneuvoston päätöksen mukaisesti, joka on tehty sosiaali- ja terveysministeriön esittelystä, säädetään isyyslain voimaansaastamisesta annetun lain (701/1975) 12 §:n ja oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta päivänä kuuta 20 annetun lain (/) 24 §:n nojalla:

1 §

Oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta annetun lain (/) 3 §:ssä tarkoitetulla tutkimuksen tekijällä tulee olla käytössään vähintään yhdeksän monimuotoista DNA-merkkiä, joiden yhteisen poissuljentatehon tulee olla keskimäärin ainakin 99 % silloin, kun lain 1 §:ssä tarkoitettu oikeusgeneettinen isyystutkimus tehdään lapselle, äidille ja miehelle, joka voi olla lapsen isä.

[Kun oikeusgeneettinen isyystutkimus tehdään oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta annetun lain 6 §:ssä tai 7 §:n 1 momentissa tarkoitetulle miehen sukulaiselle, tutkimuksessa tulee käyttää vähintään neljää geenimonomistusta eli PCR-tekniikalla osoitettavaa moniallelila järjestelmää, joiden yhteisen poissuljentatehon tulee olla ainakin 98 %.]

2 §

Oikeusgeneettisen isyystutkimuksen perusteella annettavassa lausunnossa on esitettävä selkeästi erikseen:

- 1) periytymissäntöjen kannalta olennaiset tutkimustulokset;
- 2) periytymissäntöjen perusteella olennaisista tutkimustuloksista tehdyt päätelmät; ja
- 3) tutkimustuloksen tilastollinen arviointi väestön geneettisistä ominaisuuksista olevien tietojen perusteella, milloin tutkittavan miehen poissuljentaa ei ole saatu.

Tilastollisessa arvioinnissa ilmoitetaan ainakin isyysindeksi ja sen prosenttinen muoto eli isyyden todistusvoima.

3 §

[Kun tutkimuksen tekijä antaa lain 7 §:n 2 momentissa tarkoitetun lausunnon siitä, edistääkö tutkimus asian selvittämistä, sekä siitä, voiko tutkimuksessa tulla ilmi tutkitta-

van omaa tai hänen lapsensa syntyperää koskevia seikkoja, tutkimuksen tekijän on esitettävä tieteelliseen päättelyyn ja arvioon perustuva perusteltu näkemys siitä, voiko tutkittavilla tehtävä oikeusgeneettinen tutkimus edistää isyyskysymyksen selvittämistä sekä tieteellinen päättely siitä, voiko tutkimuksessa tulla ilmi edellä tarkoitettuja seikkoja ja tieteellinen arvio näiden seikkojen esiintymisen todennäköisyydestä.]

4 §

Lastenvalvojan tilauksesta tai tuomioistuimen määräyksestä tehdystä toimenpiteestä, suoritettavasta tutkimuksesta tai annetusta lausunnosta korvauksen peruste on:

1. Lääketieteellinen asiantuntijalausunto siirtämisaikakohdasta[23,00] euroa
2. Veri- tai suun limakalvolta otettavan näytteen ottaminen 2 vuotta vanhemmasta henkilöstä toimenpiteen suorittamista koskevine todistuksineen [6,00] euroa
3. Veri- tai suun limakalvolta otettavan näytteen ottaminen 2-vuotiaasta tai sitä nuoremasta henkilöstä toimenpiteen suorittamista koskevine todistuksineen [12,00] euroa
4. Vainajasta otettava näyte toimenpiteen suorittamista koskevine todistuksineen [30,00] euroa
5. Edellä 2—4 kohdassa tarkoitetun näytteen lähettäminen lisättynä posti- ja rahtikululla [1,00] euroa
6. DNA-tutkimus ja sen perusteella annettava lausunto kunkin tutkittavan osalta [253,00] euroa
7. Tutkittavalle annettava todistus siitä, että oikeusgeneettistä isyystutkimusta varten tarvittava näyte on otettu [1,50] euroa

8. Oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta annetun lain 7 §:ssä 2 momentissa tarkoitettu lausunto kunkin tutkittavan osalta [100,00] euroa

9. Lausunnon tai todistuksen lähettäminen lisätynä postikuluilla [1,00] euroa

Jos lääketieteelliseen asiantuntijalausuntoon siirtämisaikajankohdasta sisältyy myös lausunto siirtämistodennäköisyydestä, suoritetaan 1 kohdassa tarkoitettu korvaus korotettuna [5,00] eurolla.

5 §

Ennen lausunnon antamista tutkimustuloksen varmentamiseksi suoritettua uudesta tutkimuksesta tai tutkimuksen täydentämisestä ei suoriteta korvausta.

6 §

Puutteellisen tutkimuksen tai lausunnon täydennyksestä ei suoriteta korvausta.

7 §

Valtion, itsenäisen julkisoikeudellisen laitoksen, kunnan tai kuntayhtymän palveluksessa olevan lääkärin, muun terveydenhuollon ammattihenkilön tai asiantuntijan suorittamasta toimenpiteestä, tekemästä tutkimuksesta taikka antamasta todistuksesta tai lausunnosta suoritetaan tämän asetuksen mukainen korvaus sille viranomaiselle tai laitokselle, jonka palveluksessa hän on.

8 §

Valtion, itsenäisen julkisoikeudellisen laitoksen, kunnan tai kuntayhtymän palveluksessa olevan lääkärin, muun terveydenhuol-

lon ammattihenkilön tai asiantuntijan oikeudesta saada itselleen korvaus suoritettua toimenpiteestä, tehdystä tutkimuksesta tai annetusta todistuksesta tai lausunnosta on voimassa, mitä siitä on erikseen säädetty, määrätty tai sovittu.

9 §

Muissa kuin 7 §:ssä tarkoitetuissa tapauksissa korvaus suoritetaan sille laitokselle, lääkärille, muulle terveydenhuollon ammattihenkilölle tai asiantuntijalle, joka on suorittanut toimenpiteen, tehnyt tutkimuksen taikka antanut todistuksen tai lausunnon.

10 §

Tämän asetuksen säännöksiä on sovellettava myös tuomioistuimen määräämään äitiyttä koskevaan oikeusgeneettiseen tutkimukseen.

11 §

Sosiaali- ja terveysministeriö antaa tarvittaessa tarkemmat ohjeet tämän asetuksen täytäntöönpanosta.

12 §

Tämä asetus tulee voimaan päivänä kuuta 20 . Sillä kumotaan eräiden veri- ja muita periytyviä ominaisuuksia koskevien oikeuslääketieteellisten tutkimusten korvausperusteista annettu valtioneuvoston asetus (1426/2001) ja isyyden määrittämiseksi suoritettavista veritutkimuksista annetut sosiaali- ja terveysministeriön määräykset (62/02/93).

Valtioneuvoston asetus

isyiden vahvistamisesta ja kumoamisesta sekä lapsen elatuksesta annetun asetuksen muuttamisesta

Valtioneuvoston päätöksen mukaisesti, joka on tehty oikeusministeriön esittelystä, *kumotaan* isyyden vahvistamisesta ja kumoamisesta sekä lapsen elatuksesta 13 päivänä elokuuta 1976 annetun asetuksen (673/1976) 15 § sekä *muutetaan* 3 ja 4 § seuraavasti:

3 §

Isyyden selvittämisen yhteydessä lastenvalvojan tulee selostaa tutkittavalle oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta annetun lain (/) 1 §:ssä tarkoitetun tutkimuksen merkitys isyyden selvittämisen kannalta. Lisäksi on selostettava isyyslain (/) 11 §:n 2—4 momentin säännökset oikeusgeneettisen isyystutkimuksen tekemisen edellytyksistä sekä oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta annetun lain ja oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta annetun valtioneuvoston asetuksen (/) säännökset tutkimuksen tekemisestä ja siitä aiheutuvien kulujen maksamisesta.

Jos oikeusgeneettinen isyystutkimus on tarkoitus tehdä isyyslain 11 §:n 4 momentin mukaisesti oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta annetun lain 7 §:n 1 momentissa tarkoitettua henkilöstä, lastenvalvojan tulee selostaa hänelle lain 7 §:n 2 momentin säännökset siinä tarkoitettua lausunnosta siitä, edistääkö tutkimus asian selvittämistä, sekä siitä, voiko tutkimuksessa tulla ilmi tutkittavan omaa tai hänen lapsensa syntyperää koskevia seikkoja.

4 §

Kun se, jonka suostumus tutkimuksen tekemiseksi on tarpeen, on siihen suostunut, lastenvalvojan on tilattava oikeusgeneettinen isyystutkimus oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta annetun asetuksen 6 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitetulla lomakkeella.

Saatuaan isyyslain 11 §:n 2 momentin nojalla tehdyn oikeusgeneettisen isyystutkimuksen perusteella annetun lausunnon, lastenvalvojan on viipymättä ilmoitettava lausunnon sisällöstä tutkimukseen osallistuneelle.

Saatuaan isyyslain 11 §:n 4 momentin nojalla annetun lausunnon, lastenvalvojan on viipymättä ilmoitettava lausunnon sisällöstä sille henkilölle, jota lausunto koskee ja tiedusteltava häneltä, haluaako hän osallistua mahdolliseen oikeusgeneettiseen isyystutkimukseen.

Tämä asetus tulee voimaan päivän kuuta 20 .